

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ОЛЕКСАНДРЕНКО АНАСТАСІЯ АНДРІЇВНА

Допускається до захисту:
в.о. завідувача кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої
політики,
д.е.н., доцент

В. В. Лимар
« _____ » _____ 2022 р.

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Керівник:
Паніна І. Г., старший викладач
кафедри міжнародних відносин і
зовнішньої політики, к.і.н.

Оцінка: ____ / ____ / ____

(бали за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____

(підпис)

АНОТАЦІЯ

Олександренко А. А. Інформаційна війна Російської Федерації проти України. Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», освітня програма «Міжнародні відносини». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2022.

У кваліфікаційній роботі узагальнено особливості інформаційних війн в історії та сучасності. Основна увага приділена інформаційній війні Російської Федерації проти України. Авторка порівнює основні дефініції та підходи до поняття «інформаційна війна», визначає засоби її ведення та наводить рекомендації щодо протидії інформаційним впливам Російської Федерації. Здійснено контент-аналіз інформаційної війни між Російською Федерацією та Україною за 2014-2022 рр.

Ключові слова: інформаційна війна, Російська Федерація, Україна, гібридна війна, гібридні загрози.

48 с., 4 табл., 10 рис., 2 дод., 79 джерела.

Табл. 4, Рис. 10, Бібліографія: 79 найм.

ABSTRACT

Oleksandrenko A. Information war of the Russian Federation against Ukraine. Specialty 291 “International Relations, Social Communications and Regional Studies”, specialization “International Relations”. Vasyl’ Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2022.

The qualification work summarizes the features of information wars in history and modernity. The main attention is paid to the information war of the Russian Federation against Ukraine. The author compares the main definitions and approaches to the concept of «information warfare», determines the tools of its conduct and provides recommendations for combating information influences of the Russian Federation. The content analysis of the information war between the Russian Federation and Ukraine for 2014-2022 was applied.

Keywords: information warfare, Russian Federation, Ukraine, hybrid war, hybrid threats.

48 pp., 4 table, 10 figure, 2 appendix, 79 sources.

Table. 4, Fig. 10, Bibliography: 79 sources.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ У СВІТОВІЙ ПОЛІТИЦІ	6
1.1. Виникнення поняття «інформаційна війна»	6
1.2. Характерні ознаки інформаційних воєн	11
1.3. Маніпуляції в медіа як складова інформаційної війни	15
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ	20
2.1. Передумови інформаційної війни Росії проти України	20
2.2. Інформаційна війна Російської Федерації проти України: завдання і засоби її ведення	24
2.3. Аналіз інформаційної війни між Російською Федерацією та Україною за 2014-2022 рр.	28
2.4. Найбільші інформаційні атаки Російської Федерації проти України	31
РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ВПЛИВУ В УКРАЇНІ	37
3.1. Висвітлення образу України російськими засоби масової інформації за кордоном	37
3.2. Протидія України російським інформаційним впливам	42
3.3. Досвід Європейського Союзу для України	47
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	54
ДОДАТКИ	63

ВСТУП

Актуальність теми. Будь-яка держава світу на певному етапі свого розвитку зіштовхується з зовнішньополітичними інтересами, які перетинаються з інтересами інших країн. Суть тих чи інших суперечностей може коливатись від безневинного протекціонізму зовнішньоекономічної діяльності до територіальних вимог, і важливу роль у цьому відіграє інформаційна складова протистояння. Проблеми інформаційних воєн актуалізувалися у зв'язку з глобалізацією інформаційних процесів, бурхливим розвитком інформаційних технологій, що дозволяють політикам експлуатувати інформаційний простір.

Поняття «інформаційна війна» увібрало в себе цілий перелік явищ, що виявляються в житті громади при взаємодії мас, народів, соціальних груп. Постійно ведуться дискусії, конференції і саме це підтверджує актуальність цієї теми. На сьогодні відбувається процес докорінного переосмислення сформованого образу інформації та сутності інформаційних воєн, її цілей та методів. Особливо гостро це відчувається у складовій зовнішньополітичного курсу Російської Федерації відносно України та під час повномасштабної російської військової агресії в 2022 році. РФ використовує психологічні операції та дезінформацію, яка перетворилася на стандартну та невід'ємну практику «гібридної» війни – зовнішньої політики Кремля у глобальному масштабі.

Метою кваліфікаційної (бакалаврської) роботи є дослідити інформаційну війну як складову зовнішньополітичного курсу Російської Федерації відносно України.

Відповідно до мети кваліфікаційної (бакалаврської) роботи сформульовано такі **завдання**:

- узагальнити особливості інформаційних воєн в історії та сучасності, визначити характерні ознаки;
- порівняти основні дефініції та підходи до поняття «інформаційна війна»;
- виявити передумови появи інформаційної війни як явища міжнародних відносин;

- дослідити фактори, які спричинили та підсилюють інформаційну війну РФ проти України;
- дослідити інформаційну війну Російської Федерації проти України: завдання і засоби її ведення;
- провести аналіз інформаційної війни між Російською Федерацією та Україною за 2014-2022 рр.;
- висвітлити образ України російськими засоби масової інформації за кордоном;
- дослідити найбільші інформаційні атаки Російської Федерації проти України;
- узагальнити шляхи протидії України російським інформаційним впливам;
- проаналізувати досвід Європейського Союзу у протидії російським інформаційним впливам.

Об'єктом дослідження є інформаційна війна як явище в постбіполярних міжнародних відносинах.

Предметом дослідження є складові інформаційної війни Російської Федерації проти України як втілення російського зовнішньополітичного курсу.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів кваліфікаційної (бакалаврської) роботи полягає у дослідженні інформаційної війни як складової зовнішньополітичного курсу Російської Федерації відносно України, виявленні особливостей інформаційних війн в історії та сучасності, дослідити найбільші інформаційні атаки Російської Федерації проти України. Отримані результати можуть стати основою для подальшого розв'язання нагальних теоретичних та практичних проблем, що постають за умов ведення інформаційної війни Російської Федерації проти України.

Структура кваліфікаційної (бакалаврської) роботи складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують десять підрозділів, висновків, списку джерел і літератури, додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної (бакалаврської) роботи становить 69 сторінок, з них основного тексту 53 сторінки, 10 рисунків, 4 таблиці, список використаних посилань (79 найменувань).

РОЗДІЛ 1

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ У СВІТОВІЙ ПОЛІТИЦІ

1.1. Виникнення поняття «інформаційна війна»

Як явище інформаційна війна існує в певній формі з давніх часів. Саме здійснення інформаційних впливів як інформаційної зброї було зафіксовано літописцями на теренах України ще за Київської Русі. Використовувались різні методи, такі як приховування інформації, подача її частково, у певному ракурсі, перебільшення наслідків. Інформаційна війна прийшла до нас не з часом приходу інформаційного суспільства, а з давньої історії. Підтвердженням цього являється інформаційно-психологічний вплив на людей. Про який згадується в біблійській легенді про Гедеона. Гедеон з трьомастами воїнами наблизився до своїх ворогів і здійснив напад при звуці криків «меч Яхве і Гедеона!». Вороги від несподіванки почали бити один одного, тікати та нищити все на своєму шляху. Гедеон налякав своїх ворогів, яких було утричі більше ніж його військо, не прибігаючи до смертельного нападу. «Війна – це шлях обману» [44] ще у той час говорив полководець Сунь – Цзи, тобто обман свого ворога може бути не тільки власними маневрами, але і через дезінформацією противника. Трактат «Мистецтво війни» був написаний понад дві тисячі років тому, він і сьогодні є настільною книгою військових стратегів і «акул» великого бізнесу.

Вже у XVII столітті з'являються перші надруковані публікації, що дають змогу вийти інформаційно-психологічній війні на новий етап. Наполеон I, Петро I, Фрідріх II почали використовувати інструменти інформаційного впливу, що посилювало їхню владу й могутність. «Чотири газети можуть принести ворогу більше зла, ніж стотисячна армія» [9], - це слова Наполеона, які це підтверджує факт, що Наполеон досить довго протримався при владі і підкорив цілу Європу.

Першим хто у відкритому друці написав про феномен інформаційних воєн був М. Маклюєн ще у 1960 р. На той час було вже відомо, що «холодна війна» проводиться за допомогою інформаційних технологій, а раніше лише війни

проводились за допомогою передових технологій. Науковець зазначив, що якщо «гарячі» війни у минулому хапались за зброю, знищуючи все ворогів, села, міста та іншу комунікацію, то інформаційна зброя занурює населення у певний світ уяви, іншими словами: «земна куля тепер – не більше, ніж село» [38].

Наступними спробами за окремими даними, термін «інформаційна війна» вживався Т. Роном у звіті «Системи зброї та інформаційна війна», який був підготовлений у 1976 р. для компанії «Боїнг». У своїй праці автор зазначає, що інформаційна інфраструктура стає ключовим компонентом економіки, та стає вразливою ціллю як у воєнний, так і у мирний час [11, с.13].

У часи Першої та Другої світової війни, інформаційна війна набула досить широкого розвитку. Ефективність друку показав період Першої світової війни, який мав досить великий вплив на людей, вплив на її цілі, рішення, віру, діяла політика воєнної цензури. Це все було необхідним для дезінформації населення.

Найпотужнішого впливу інформаційна війна здобула під час Другої світової війни. Під час якої описують переважно ганебні напрацювання в цій сфері Третього Рейху й радянських спецслужб. Також привертає увагу ще одна сторінка історії з досвіду вироблення пропагандистських технологій ОУН і УПА, що мали на меті не загарбання, а навпаки, вивільнення цілого народу з лещат фізичного і морального імперського уярмлення [10].

Автор наукових праць М. Я. Нагірняк стверджує, що «на всіх етапах визвольного руху, командування УПА і провід ОУН чинили політичний опір тоталітарному режимові, організовуючи широкомасштабну активну ідеологічну роботу, яка набувала ознак психологічної війни. Були довгострокові політичні акції і, поряд з ними, цілеспрямовані разові психологічні операції (бойкот виборів, зрив мобілізації, боротьба проти колективізації тощо) [45, с.225].

Під час Другої світової війни розвиваються й інші країни у інформаційно-комунікаційних технологіях. У Японії для застрашування противника було створено культ «камікадзе». У Великобританії з 1941 року працював підрозділ, який опікувався тільки питаннями політичної війни. У США 1942 року заснували підрозділ військової інформації, який зобов'язаний був роз'яснювати роль

Америки у війні, піднімати бойовий дух на фронтах, відображати героїзм військових [10].

Станом на кінець XX ст. був сформований досить потужний інструментарій для введення інформаційних війн. Операції розгортання та методи ведення яких використовувалися з тих пір та під час воєн у Чечні, Грузії, а тепер і в Україні. Згодом у військовій галузі інформаційна війна набуває нових значень, таких як пропаганда, психологічна війна, психологічна операція, але XXI ст. дало підстави для найбільшого впливу інформаційної війни на всесвіт, про це свідчить і велика кількість досліджень саме з цієї тематики.

Офіційно термін «інформаційна війна» стає вживатися після проведення операції «Буря в пустелі» 1991 р. в Іраку, в ході якої інформаційні технології вперше були використані як засіб ведення бойових дій [63]. Вперше вводиться директивою міністра оборони США DODD 3600 у 1992 р., де він використовується у більш деталізованому визначенні та вживається у вузькому значенні (розглядається як різновид радіоелектронної боротьби) [1, с.546]. Нині є безліч визначень і понять тлумачень «інформаційна війна».

М. Лібіка, відомий науковець з американського університету національної оборони, проголосив, що «спроби повною мірою усвідомити всі грані поняття інформаційної війни нагадують зусилля сліпих, що намагаються зрозуміти природу речей не бачачи їх» [74]. Автор описує форми інформаційної війни, серед яких виокремлює сім основних і двадцять додаткових. Дивлячись на розвиток інформаційного суспільства стає зрозумілим, що багато складових інформаційної війни ще недостатньо досліджені.

Науковець В. А. Ліпкан зазначає, що «інформаційна війна є найвищим рівнем інформаційного протиборства, спрямованого на розв'язання суспільно-політичних, ідеологічних, а також національних, територіальних та інших конфліктних ситуацій між державами, народами, націями, класами й соціальними групами, транснаціональними корпораціями шляхом широкомасштабної реалізації способів і методів інформаційного насильства (інформаційної зброї) [34]. Дослідник звертає увагу на те, що саме

«інформаційна війна» переслідує глобальну мету, таку як: повалення уряду, засоби масової інформації ну політико-правового режиму, інспірування громадянської війни, як джерела перманентного хаосу і відповідно контрольованого суб'єктом управління цим хаосом [34].

Як стверджують науковці А. В. Шумка та П. П. Черник, поняття «інформаційна війна» – це дії, що вчиняються для досягнення інформаційної переваги у підтримці національної воєнної стратегії через вплив на інформацію та інформаційні системи противника при одночасному гарантування безпеки власної інформації і інформаційних систем» [69, с.14].

О. Куцька під терміном «інформаційна війна» розуміє комплексну дію на систему державного і військового управління протиборчої сторони, її політичне і військове керівництво, яка вже в мирний час приводила б до прийняття сприятливих для своєї держави рішень, а в ході війни повністю паралізувала структуру управління противника [31, с.5]. Одночасно з наступальною дією інформаційне протиборство обумовлює забезпечення надійного захисту національної інформаційної інфраструктури. О. Куцька стверджує, що відкидаючи ідеологічне забарвлення, терміни «пропаганда», «агітація», «психологічна війна», «інформаційна війна», «інформаційно-психологічна війна» мають практично однакову понятійну основу [31, с.6].

Автори О.В. Копан та В. І. Мельник трактують поняття «інформаційна війна» як використання пропаганди проти ворога, спрямованої проти певної держави чи державної політики чи розладу економічної системи, а в подальшому може призвести до активізації дій громадянського суспільства проти власних урядів [25, с.93]. У книзі Прокоф'єва «Інформаційна війна і інформаційна злочинність» трактується поняття «інформаційна війна» як дії, початі для досягнення інформаційної переваги шляхом завдання шкоди інформації, процесам, що базуються на інформації і інформаційних системах супротивника при одночасному захисті власної інформації, процесів, що базуються на інформації і інформаційних системах [71, с.75].

Дослідник гібридних воєн Є. Магда стверджує, що в сучасному світі військова конкурентоздатність пов'язана з можливостями обробляти інформацію й інтегрувати її у військові операції [36], тому інформаційна війна є невід'ємною складовою як на полі бою, так і поза ним. Науковець називає інформаційною війною узгоджену діяльність з використання інформації як зброї для ведення бойових дій [35; 36].

Науковці П.С. Шпиґа та Р.М. Рудник стверджують, що є чотири підходи до визначення поняття «інформаційна війна», схематично їх можна згрупувати, як представлено на рисунку 1.1.

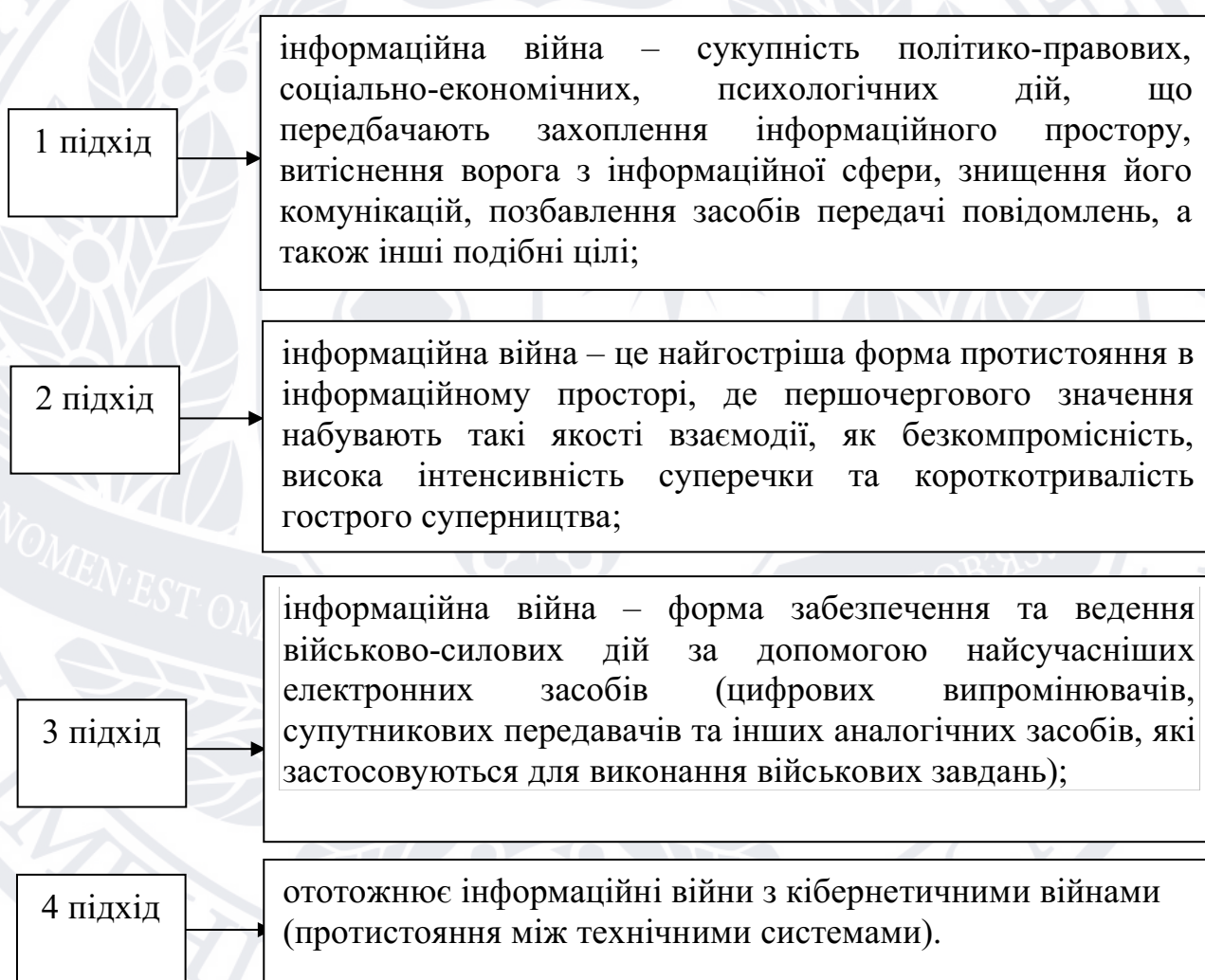

Рисунок 1.1. Підходи до визначення поняття «інформаційна війна»¹

¹ Джерело: сформовано автором на основі: [68, с.328].

У 2012 році офіційне визначення «інформаційна війна» вперше з'явилося в Україні. Згідно Указу Президента України «Про Стратегічний оборонний бюлетень України» [58] (який втратив чинність), згідно якого «інформаційна війна, є форма протиборства між суб'єктами (державами, блоками, партіями тощо), що передбачає інформаційний вплив на населення з використанням засобів масової інформації, комп'ютерних мереж тощо з метою формування відповідної суспільної думки, підриву морального духу як усього суспільства, так і окремих його інституцій». У Стратегічному оборонному бюлетені України 2016 року визначення інформаційної війни немає взагалі [59].

Дослідивши процес виникнення поняття «інформаційна війна», можна дійти висновку що інформаційна війна прийшла до нас не з часом приходу інформаційного суспільства, а з давньої історії. Саме інформаційний вплив сприяє формуванню безлічі думок, тому процес визначення істини є досить складним.

1.2. Характерні ознаки інформаційних воєн

Всю свідому та несвідому історію людства супроводжують війни, не виключенням є інформаційні війни. Спочатку могли нести релігійний та ідеологічний характер, причому для боротьби на носіїв інших (чужих) поглядів застосовувалися всі можливі види репресій. Як ніколи в історії та сучасності кожна держава, суспільство, населення та людина надто тісно прив'язані з терміном «інформаційна війна», оскільки світом керує інформація.

Сьогодні на інформаційному просторі ведуться інформаційні війни. Оскільки, інформація є глобальним ресурсом сьогодення, за допомогою якого збільшується ефективність керування в усіх сферах життя [56, с.20]. Інформація може бути використана як засіб захисту, так і нападу, і залежить це від потужнішого ресурсу і пропаганди. Основна мета інформаційної війни є маніпулювання свідомістю суспільства, вплинути на дію противника проти його інтересів, змушення її повного контролю. Завданням такої інформаційно-

психологічної війни є знищення соціуму, це як вірус, що знищує та руйнує організм.

Як зазначає колектив авторів І. Іванченко, В. Хорошко, Ю. Хохлачова та Д. Чирков, якщо спробувати трансформувати визначення в поняття «інформаційна війна», то навряд вийде щось конструктивне, оскільки пов'язано з рядом особливостей цієї війни [23]. Інформаційна війна має низку відмінностей від звичайної війни, а саме є її безконтактність, що направлена на фізичне придушення супротивника. Оскільки, інформаційна війна безпосередньо не пов'язана із кровопролиттям та руйнуваннями, досить часто призводить до певного ігнорування та безпечності у ставленні до неї, на початках навіть до переоцінки її впливу на руйнування суспільної психології. Наслідком інформаційно-психологічної війни є погіршення владно-громадських відносин, що призводять до активізації дій громадянського суспільства проти власних урядів. Основним інструментом ведення інформаційно-психологічних війн є інформаційно-психологічна зброя.

Дослідник П.І. Шевчук зазначає, що інформаційна зброя, зазвичай спрямована на придушення, знищення, дезорганізацію та дезорієнтацію об'єктів впливу [67]. Ця зброя спроможна порушити психічне здоров'я, спонукати до спонтанних дій, спричинити тимчасові чи незворотні засоби масової інформації або самознищення, підкорити свідомість особистості і спрямувати її в необхідному для суб'єкту впливу напрямі.

Методами інформаційної війни є пропаганда, шпигунство (шпіонаж), диверсії – головне проникнення усередину системи противника, підлив його цілей, поглядів та зміни світосприйняття. Пропаганда – зумисне фальшиве поширення викривленої інформації та фактів для впливу на масову аудиторію, її емоційний та психологічний стан; зміну суспільної думки в інтересах пропагандиста. Пропаганду можна класифікувати за двома принципами: джерелом повідомлення або ж природою повідомлення [22]. Шпигунство (шпіонаж) – передавання або збирання з метою передавання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять державну

таємницю, якщо ці дії вчинені іноземцем або особою без громадянства [28]. Диверсії – акт зруйнування або пошкодження об’єктів військового, державного значення агентами ворожих країн або народними месниками у тилу окупантів, або військова операція, здійснювана для відвернення уваги противника від місця, де готується головний удар [10].

Існують такі форми інформаційної війни, схематично наведені на рис. 1.2:

- командно-управлінська, метою якої є знищення каналів зв’язку між командуванням і виконавцями;
- розвідувальна, що передбачає збір важливої і захист власної інформації;
- психологічна, а саме: пропаганда, інформаційна обробка населення, деморалізація;
- хакерська, тобто диверсійні дії та атаки проти ворога шляхом створення спеціальних програм;
- економічна – інформаційна блокада та інформаційний імперіалізм; електронна, спрямована проти засобів електронних комунікацій – радіозв’язку, радарів, комп’ютерних мереж;
- кібервійна.

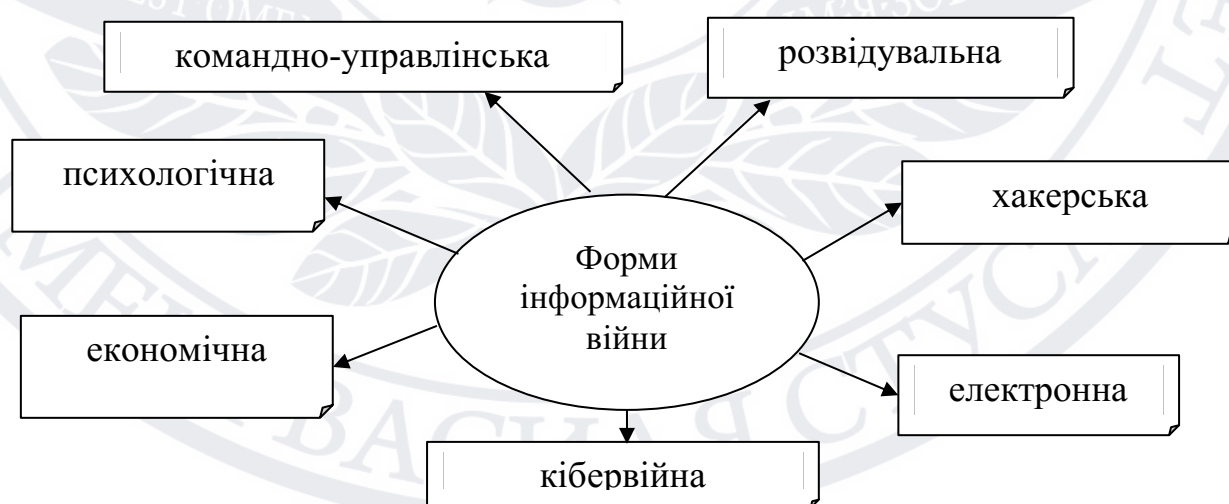

Рисунок 1.2. Форми інформаційної війни²

² Джерело: сформовано автором на основі: [33]

Науковці М. Довганич та В. Ящук зазначають, що в основу ідеології інформаційної війни полягає макіавеллізм, часто інформаційна війна ведеться в обидві сторони, тобто і на населення держави - мішені, і на населення атакуючої держави [14, с. 67]. Як наслідок, ведення таких інформаційних атак часто стають збройні конфлікти та військові дії.

Інформаційні війни сучасності трохи різняться своїм проявом. У XX–XXI ст. створені численні технології прихованого руйнівного впливу, що мають новий прояв. Так званий інформаційно-мережевий тип війн, метою якого міцно закарбований у більшу частину стратегічно важливих ресурсів країни-жертви за агресором. Завданням якого є ускладнення доступу людей до об'єктивної, правдивої та достовірної інформації. У війні нового типу, використовуються канали безпосереднього впливу на суспільну свідомість людей, щоб змусувати маси діяти в потрібному напрямку проти своїх інтересів.

Науковці А. Антіпенко та О. Бабаджанова зазначають, що новий тип «кібервійни» спрямований на дестабілізацію комп'ютерних систем та доступу до інтернету державних установ, фінансових та ділових центрів і створення безладу та хаосу в житті країн. Тлумачать значення «кібервійни», як чітко скоординована цифрова атака однієї держави, спрямована на проникнення у комп'ютери та мережі іншої держави, з метою завдання шкоди або руйнування [2, с. 69].

На сьогодні інформація та інформаційні потоки використовуються як в конструктивних, так і деструктивних цілях. Значна кількість науково-економічних спеціалістів вважають, що лідерами у веденні кібервійни є Китай та Росія. Саме країну Китай звинувачували у організації атак на сайти США, Німеччини та Індії. Щодо Російської Федерації було зафіксовано використання інтернету не тільки для збору інформації, але й для організації масованих атак на недружні країни [21; 3, с.19]. Тому, сьогоднішня відмічається введенням війн не тільки на землі, у морі, повітрі, але і в «кіберпросторі».

Враховуючи все вищенаведене можна дійти висновку, що у сучасному світі інформаційні війни стали все більше поширюватись зі зростанням можливостей впливу інформаційних технологій на особистість. Визначено, що

існує достатня кількість визначень інформаційної війни, це поняття пов'язано із складністю і багатогранністю такого явища, труднощами побудови аналогій з традиційними війнами. Визначено, що поняття інформаційна війна це використання пропаганди проти ворога, зазвичай, вона спрямована проти певної держави, може бути причиною засоби масової інформації чи державної політики чи розладу економічної системи, а в подальшому призвести до активізації дій громадянського суспільства проти власних урядів, тому інформаційна війна проводиться за допомогою великої кількості інформаційної зброї, метою якої є підкорити людство, маніпулювати його свідомістю, вірою, ціллю, тому і надає їй велику перевагу, силу та багато можливостей.

1.3. Маніпуляції в медіа як складова інформаційної війни

Інформаційні загрози є передумовою інформаційної війни. Інформаційна безпека країни характеризується рівнем захищеності та стійкістю основних сфер життєдіяльності щодо небезпечних і дестабілізуючих інформаційних впливів. Інформаційною загрозою вважають внутрішній чи зовнішній інформаційний вплив при якому створюється реальна чи потенційна небезпека зміни напряму прогресивного розвитку суспільства, індивіда чи держави.

Будь-яка країна завжди мала необхідність у підтримці своїх рішень, дій, реформ, що забезпечували б найбільш адекватне та прийнятне їх супроводження зі сторони населення. Іншими словами кажучи, засоби масової інформації стали потужним інструментом цілеспрямованого конструювання політичних порядків, засобом побудови необхідних владі зв'язків та відносин з громадськістю.

Важко переоцінити значення для суспільства в цілому, оскільки вони інформують людей щодо різних питань життєдіяльності та виступають як посередник в діалозі між різними соціально-політичними силами, між владою і суспільством, тобто засоби масової інформації є одночасно каналом вираження думки, та засобом її формування.

За допомогою засобів масової інформації можна зробити наступні маніпуляції: спотворити інформацію за допомогою неповного, одностороннього викладу (поширити певний погляд стосовно якоїсь події); відредагувати інформацію, додавши власні домисли та коментарі; інтерпретувати інформацію у вигідному для когось світлі; просто приховати на перший погляд малозначну деталь; створити «інформаційний галас»; оперативно подати навіть неперевірену інформацію, схематично наведено на рис. 1.3.

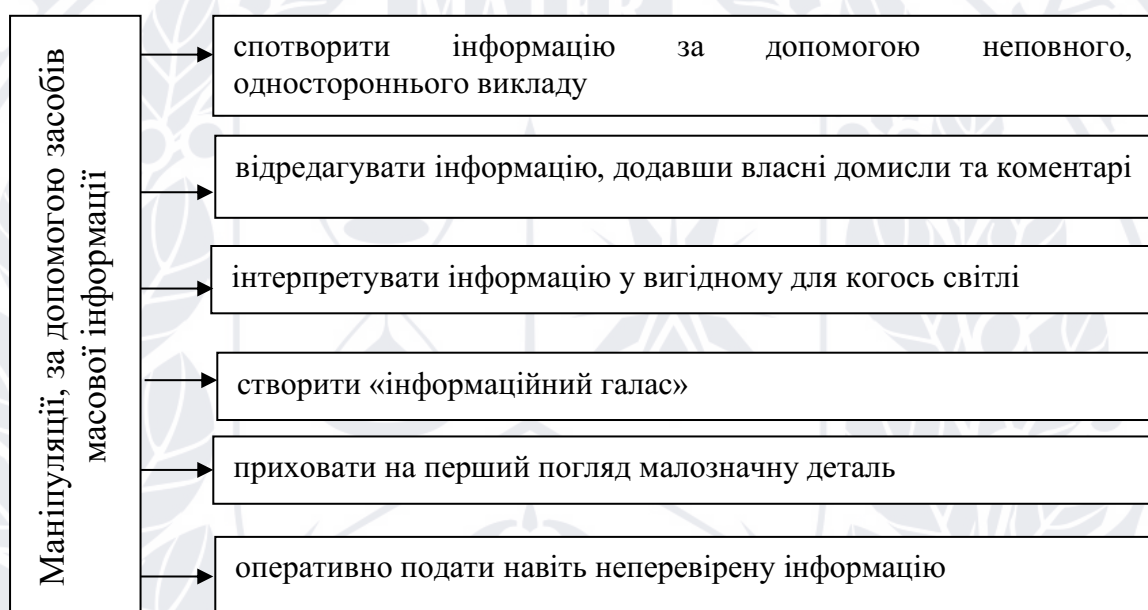

Рисунок 1.3. Маніпуляції, за допомогою засобів масової інформації.

Джерело: сформовано автором на основі: [24].

Маніпуляції (від лат. manus – рука) розглядаються як дія, спрямована на об'єкти з певними намірами, цілями. Одна людина маніпулює іншою, коли нав'язує їй свою волю, примушує її чинити так, як їй вигідно [24]. Засоби масової інформації мають дуже великий вплив на суспільство в цілому та на окрему людину зокрема.

Вплив засобів масової інформації на людину починається із раннього віку і продовжується все його життя. Вони беруть на себе частину функцій з формування свідомості людей, світогляду, та формування її поглядів, нав'язування ідей та звичок. Здійснюється медіа-маніпуляція в рамках

інформаційної комунікації певною групою людей, для досягнення своїх цілей. Можуть використовувати різні способи медіа-маніпуляції, розглянемо деякі з них і дані згрупуємо у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Способи медіа-маніпуляції³

№ п/п	Назва способу	Характеристика
1.	«Спіраль мовчання»	Індивід є більш схильним лишати свої погляди невисловленими, якщо вони не підтримуються більшістю. Таким чином, «спіраль мовчання» пов'язана із явищем ізолюваності індивіда.
2.	Техніка «сандвіча»	Маніпулятивний ефект полягає у протиставленні позитивних і негативних образів. «Отруйний сандвіч» - позитивна подія, видається під попередньо підготовленим негативним матеріалом. «Цукровий сандвіч» – навпаки, негативна подія видається позитивною. В цьому випадку – сандвіч означає – нашарування матеріалу.
3.	Міфи	Ілюзорні ідей, що містять певні цінності та норми, можуть сприйматись переважно на віру, без логічного та критичного осмислення.
4.	Створення інформаційної реальності	Створення не чистих фактів, створення псевдореальності, за допомогою якої маркують та нав'язують потрібну інформацію.
5.	Стереотипізація	Засоби масової інформації формують стереотипи, суспільство отримує в готовому вигляді інтерпретацію інформації, начебто її об'єктивний характер.
6.	Посилання на анонімний авторитет	Ім'я авторитету може і не повідомлятися у більшості випадків. Посилання на оцінки експертів, показання свідків, помилкове судження журналістів та інші документи. Анонімний авторитет надає солідності та вагомості в очах населення.
7.	Емоційний резонанс	Навіювання певного настрою з одночасною пропагандистською інформацією, який може проводитись на емоційному рівні (поза її свідомим контролем). В цьому випадку раціональні контраргументи не спрацьовують.
8.	Буденна розповідь	Можливість «привчити» людей до насильства, крові, вбивства. Щоденне повідомлення засобів масової інформації про явні їх факти – відсутність реакції та настання психологічного ефекту звикання.
9.	Ефект присутності	Імітація реальності, що використовується під час «репортажів з місця виникнення ситуації» або кримінальній хроніці, фабрикування задніми числами.

Наведені дані свідчать, що засоби масової інформації мають суттєвий вплив на соціалізацію особистості, її пізнання світу, інших країн, різних понять

³ Джерело: сформовано автором на основі [13], [51, с.306].

та категорій. Зі викладеного слідує, що засоби масової інформації несе масову інформацію до комуніканта, тому роль та функції засоби масової інформації в сучасному інформаційному середовищі, мають величезне значення в формуванні свідомості суспільства.

Провівши дослідження інформаційних джерел можна визначити такі характерні впливові прийоми, схематично наведені на рис. 1.4.

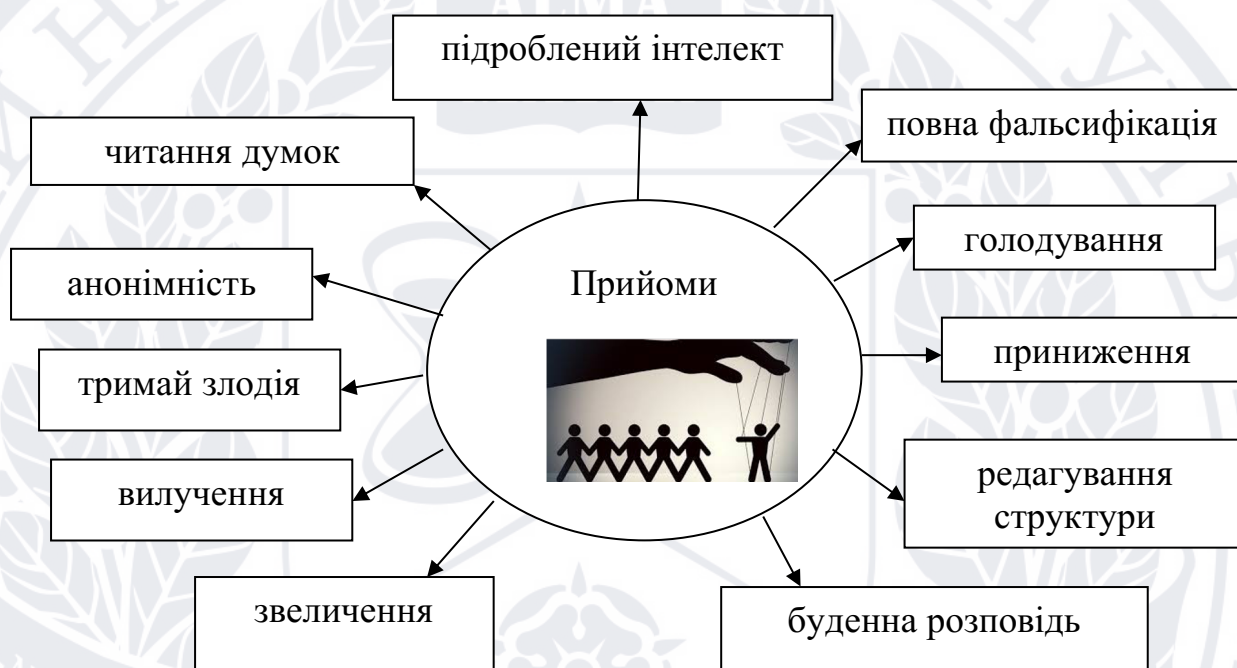

Рисунок 1.4. Характерні впливові прийоми засобів масової інформації⁴

Найчастіше використовуються такі техніки маніпуляції:

- «читання думок»;
- «анонімність»;
- «буденна розповідь», адаптація людини до негативної інформації;
- «голодування»;
- «вилучення» (відхилення, перспектива, підміна, останнє слово);

⁴ Джерело: сформовано автором на основі: [23; 62, с.12]

- «звеличення» (похвала, придушення негативу, найменування і звеличення негативів, ігнорування негативних характеристик, збільшення значущості, атака опонентів як аморальних осіб);
- «приниження» (пряма атака, непряма атака, атака за допомогою подвійного стандарту, гумор, сарказм, сатира, іронія, аргумент, звинувачення за асоціацією, код);
- «підроблений інтелект» (фальшивий комплімент, фальшива критика, фальшиві серії, фальшивий прототип, напівдебати, подвійна бесіда);
- повна фальсифікація;
- редагування структури (отруйний сендвіч, цукровий сендвіч, перебільшення деталей);
- «тримай злодія», метою якого є змішатися з переслідувачами;
- інші техніки (суперузагальнення, недоведена теорія, навідне запитання, однослівна журналістика)

Таким чином, мас-медіа є невід'ємною частиною життя сучасної людини, і хоча засоби масової інформації несуть необхідну людині інформацію, розвивають в людях почуття власної гідності, прагнення до свободи, але паралельно вони здатні підкоряти, дезінформувати, залякувати людей. Тому, проявом інформаційної війни є маніпулювання людьми за допомогою засоби масової інформації, який є дуже простим і дієвим способом формування суспільної думки. ЗМІ перетворилися на могутній соціальний інститут, вплив якого важко переоцінити.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

2.1. Передумови інформаційної війни Росії проти України

Майже будь-яка держава світу на певному етапі свого розвитку зіштовхується з зовнішньополітичними інтересами що перетинаються з інтересами інших країн. Суть тих чи інших суперечностей може коливатись від безневинного протекціонізму зовнішньоекономічної діяльності до територіальних вимог. Кожен конфлікт вирішується по-різному, іноді зацікавлена держава виступає не як самостійний актор, а й суб'єкт міжнародного права, тому ця держава змушена спиратися не лише на грубу військову силу, а й на аргументи міжнародного права.

Україна на сьогодні є відкритою в інформаційному відношенні державою, вона підключена до Глобальної інформаційної інфраструктури, але інформаційними системами низького рівня, тому це все робить її вразливою до інформаційної зброї.

На міжнародному рівні інформаційна війна може вестися між: державами; міжнародними та транснаціональними корпораціями; міжнародними фінансовими групами; терористичними угрупованнями та державами; злочинними організаціями; злочинними організаціями та державами тощо.

Інформаційний вплив на Україну здійснюють різні актори, але головне місце займає серед них психологічна-інформаційна війна Російської Федерації. Російська Федерація взяла на себе роль правонаступниці та спадкоємниці Радянського Союзу, і одержала у спадщину від попередньої держави дуже малі частки колишніх радянських позицій в різних районах світу.

Доречно було провести SWOT-аналіз інформаційної війни Російської Федерації проти України. Матриця SWOT-аналізу: сильні та слабкі сторони, загрози і можливості дані згрупувати у таблиці 2.1.

**Таблиця 2.1. – SWOT-аналіз чинників інформаційної війни Російської
Федерації проти України**

S (сильні сторони)	W (слабкі сторони)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Об'єднання країн у військово-стратегічному плані. 2. Реформа органів державної влади, створення концепції розвитку сектору безпеки і оборони України. 3. Активізація в Україні національної системи кібербезпеки та нормативно-законодавчої база для її забезпечення. 4. Прояв загальнонаціональної свідомості та самоідентифікації, як українців. 5. Зміна психологічного настрою українців стосовно інформаційного впливу. 6. Україна має доступ до європейських країн. 7. Створення Міністерства інформаційної політики як головного органу контрпропаганди. 8. Наявність експорту (транзит) газу через територію України, спільність кордону. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Діючий контроль РФ над всім Чорноморським регіоном, а також Кримський шельф і відмінну туристичної зони. 2. РФ має набагато більше наукового потенціалу в галузі інформатизації та зв'язку (інформаційно-телекомунікаційні компанії, провайдери зв'язку, чат-боти, бот-ферми, спільноти, штат співробітників та ін.) 3. Низька конкурентоспроможність України та її інформаційної продукції на світовому ринку. 4. Наявність державного боргу України за газ перед РФ. 5. Відсутність спеціалістів інформаційної інфраструктури, телекомунікаційних засобів і технологій в Україні. 6. Наявність зрадництва і колаборації в середині України. 7. Наявність конфліктогенної зони на території України (ДНР, ЛНР, Крим). 8. Слабка комунікація між урядовими структурами та громадянським суспільством, низький рівень захисту від несанкціонованого доступу до інформації (з використанням іноземних інформаційних технологій).
О (можливості)	Т (загрози)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Стимулювання в Україні впровадження новітніх інформаційних технологій для підвищення її конкурентоспроможності. 2. Зменшення контенту російських ЗМІ у інформаційному просторі в Україні. 3. Створення національних стандартів, технічних регламентів застосування інформаційно-комунікаційних технологій за міжнародними стандартами. 4. Забезпечення технологічної конкурентоспроможності України у сфері інформатизації та зв'язку. 5. Зворотний ефект інформаційної війни, що людей використовують у сліпу. «Зворотний ефект» - відбувається викид такої кількості негативної інформації, що ця інформація досягає прямо протилежного ефекту, і замість засудження викликає підтримку, жалість. 6. Можливість вступу України в Євразійський економічний союз та повноправного членства НАТО. 7. Створення системи швидкого реагування на інформаційні атаки, спеціальних підрозділів сектору безпеки. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Загальна інфляція в Україні. 2. Спроба нав'язування правового негілізму в свідомості населення України. 3. Придушення волі українців, знищити віру в Україну як в таку, посягти паніку. РФ влаштовує будь-який варіант – головне щоб країна не була сильна, бо така Україна нікому, нажаль, не потрібна. 4. Соціально-економічна криза перетворює Україну в осередок нестабільності безпосередньо біля кордонів Росії. 5. Зменшення території України; втрата людських, земельних, водних ресурсів; економічні втрати, можливі воєнні дії, можливі людські жертви. 6. Поширення у зарубіжному інформаційному просторі недостовірної та упередженої інформації, як такої, що викривлена - несе шкоду національним інтересам України. 7. Незахищеність великої кількості баз даних, навіть персональних даних громадян України. 8. Негативні впливи, що спрямовані на підрив конституційного ладу, територіальної цілісності та недоторканності кордонів України. 9. Загроза України втратити суверенітет.

Метод SWOT-аналізу, є однією з найуспішніших системних технологій, що дає змогу оцінити в комплексі вплив зовнішніх і внутрішніх чинників, сильні і слабкі сторони та можливості держави, що впливають на стан захищеності інтересів держави в інформаційній сфері.

Можна зробити висновки, що інформаційна війна Російської Федерації проти України є найбільшим випробуванням всієї історії української державності. Російська Федерація стосовно України порушила всі можливі принципи сучасного міжнародного права, без жодного винятку. Російська Федерація продовжує використовувати проти України активні форми інформаційно-психологічного впливу та явну пропаганду з метою консолідації власного населення, дестабілізації внутрішньої ситуації в нашій державі, а також «легітимізації» своїх агресивних дій на зовнішній арені.

Україна намагається використовувати можливості які виникають при інформаційній війні, але існують дуже серйозні загрози, що виникають між державами під час інформаційної війни, а це: загальна інфляція в країні, придушення волі українців, соціально-економічна криза, зменшення території України за всіма можливими ресурсами, поширення недостовірної та упередженої інформації. Всі негативні впливи, інформаційної війни спрямовані на підриг конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності кордонів України.

При здійсненні інформаційної війни Російської Федерації проти України, відкриваються певні можливості, а саме: стимулювання в Україні впровадження всіх можливих інформаційних технологій, фільтрування контенту новин, створення національних стандартів застосування інформаційно-комунікаційних технологій за міжнародними стандартами, поява зворотнього ефекту інформаційної війни, можливість вступу України в Євразійський економічний союз та повноправного членства НАТО, створення системи швидкого реагування на інформаційні атаки, схематично наведено на рис. 2.1.

Будь-яка інформаційна війна носить комплексний і багатоаспектний характер. Напрямами та способами інформаційних війн Російської Федерації проти України були й залишаються: поступове зниження міжнародного іміджу України з метою послаблення її геополітичного значення; відповідне дозування та спотворення інформації з метою дестабілізації ситуації в державі та впровадження власної політики «керованого хаосу»; формування стереотипу

меншовартості та вторинності українців, а також відповідне руйнування почуття нації та народу; домінування російської мови, культури та традицій для утвердження самоідентифікації при одночасному витісненні української мови та культури.

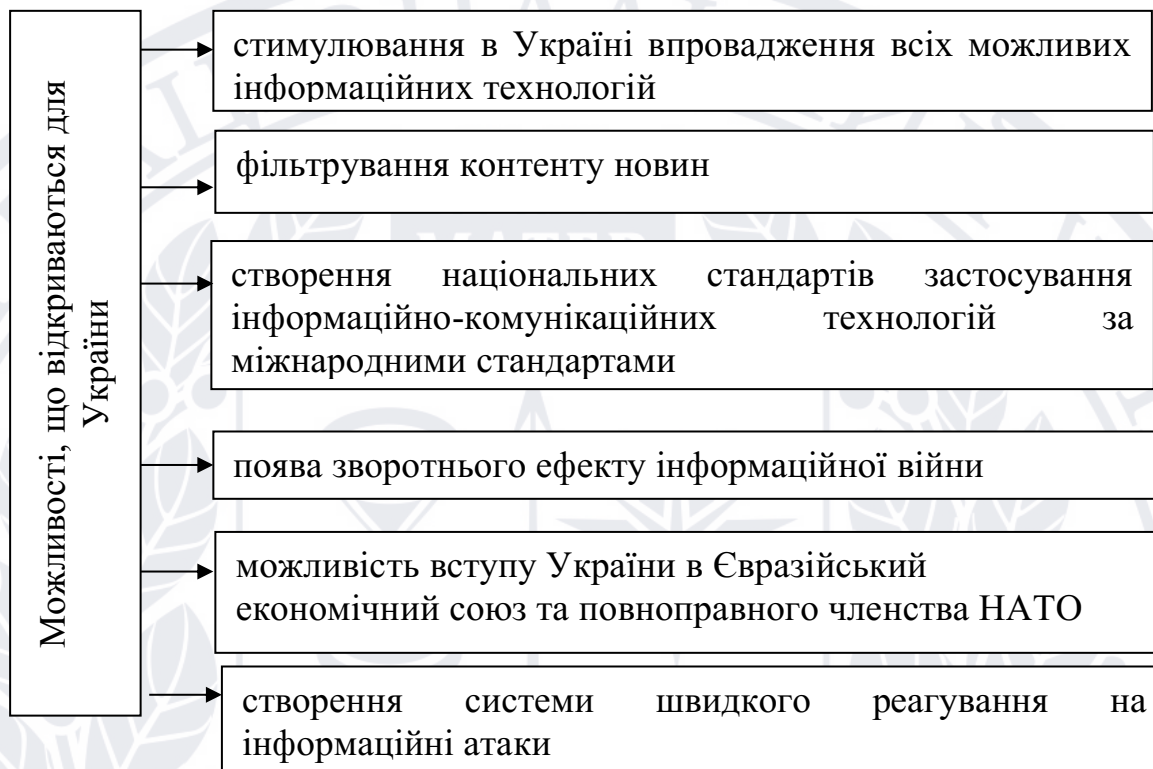

Рисунок 2.1. Можливості, що відкриваються для України

У ХХІ ст. Україна стала на шлях направлення політичного курсу на інтеграцію з європейськими країнами, тим самим поставивши під загрозу добрі взаємини з Росією. Для вирішення цієї ситуації, необхідні дружні дії обох країн, що в першу чергу ставить виплату боргу за газ, скасування санкцій, переговори по врегулюванню конфлікту і інші заходи. Все ж таки держава це, перш за все, люди, а через політичні інтриги і ділення сфер впливу страждає просте населення. Для розвитку сильної і стабільної економіки Україні важливо стабілізувати ситуацію всередині країни і усунути конфлікти з торговими партнерами. На сьогоднішній день відносини Росії і України залишають бажати кращого. Виходячи із ситуації на даний момент, можна сказати, що до вирішення конфлікту ще далеко всі можливі спроби зводяться до нуля.

2.2. Інформаційна війна Російської Федерації проти України: завдання і засоби її ведення

Події, що розгорнулися в Україні, є найбільшим випробуванням всієї історії української державності. Дослідження принципів сучасного міжнародного права приводить до думки, що Російська Федерація стосовно України порушила всі їх, без жодного винятку. Російська Федерація продовжує використовувати проти України активні форми інформаційно-психологічного впливу та явну пропаганду з метою консолідації власного населення, дестабілізації внутрішньої ситуації в нашій державі, а також «легітимізації» своїх агресивних дій на зовнішній арені [66, с.173].

Автор І. М. Мельничук зазначає, що за час, який пройшов після розпаду СРСР, Російська Федерація на міжнародній арені опинилася у ситуації, коли формування геостратегії сучасного світу визначається в основному і головним чином з Вашингтону, Брюсселю, Пекіну і всього лише номінально, символічно з Москви [41, с.442]. Причини суттєвого зменшення ваги та ролі Росії в світі більш ніж очевидні. Дослідник зазначає, що «російські спроби ревізії нового міжнародного права, і до того ж усієї системи міжнародних відносин, йдуть набагато далі, ніж російсько-український конфлікт та навіть поведінка Росії у межах усього пострадянського простору загалом» [41, с.442]. Ревізіоністський підхід було втілено у Воєнній доктрині 2010 року, яка акцентувала увагу на локальних і регіональних конфліктах і посередницькій ролі Росії [16]. У зв'язку з подіями в Україні й Сирії воєнна доктрина була переглянута. Основні постулати нової доктрини були висловлені В. Путіним в історичній «кримській промові» у Георгіївському залі Кремля 18.03.2014 р., але закріплені указом 25.12.2014 р. [16].

Можна виділити 7 основних складників нової доктрини [54], яка визначає національні інтереси України в інформаційній сфері, загрози їх реалізації, напрями і пріоритети державної політики в інформаційній сфері. Метою якої є уточнення засад формування та реалізації державної інформаційної політики,

насамперед щодо протидії руйнівному інформаційному впливу Російської Федерації в умовах розв'язаної нею гібридної війни.

Як відмічає П. Шевчук, основними напрямками та способами маніпулятивних інформаційних технологій Російської Федерації відносно України були й залишаються надалі: поступове зниження міжнародного іміджу України з метою послаблення її геополітичного значення; відповідне дозування та спотворення інформації з метою дестабілізації ситуації в державі та впровадження власної політики «керованого хаосу»; формування стереотипу меншовартості та вторинності українців, а також відповідне руйнування почуття нації та народу; домінування російської мови, культури та традицій для утвердження самоідентифікації при одночасному витісненні української мови та культури, схематично наведено на рис. 2.2.

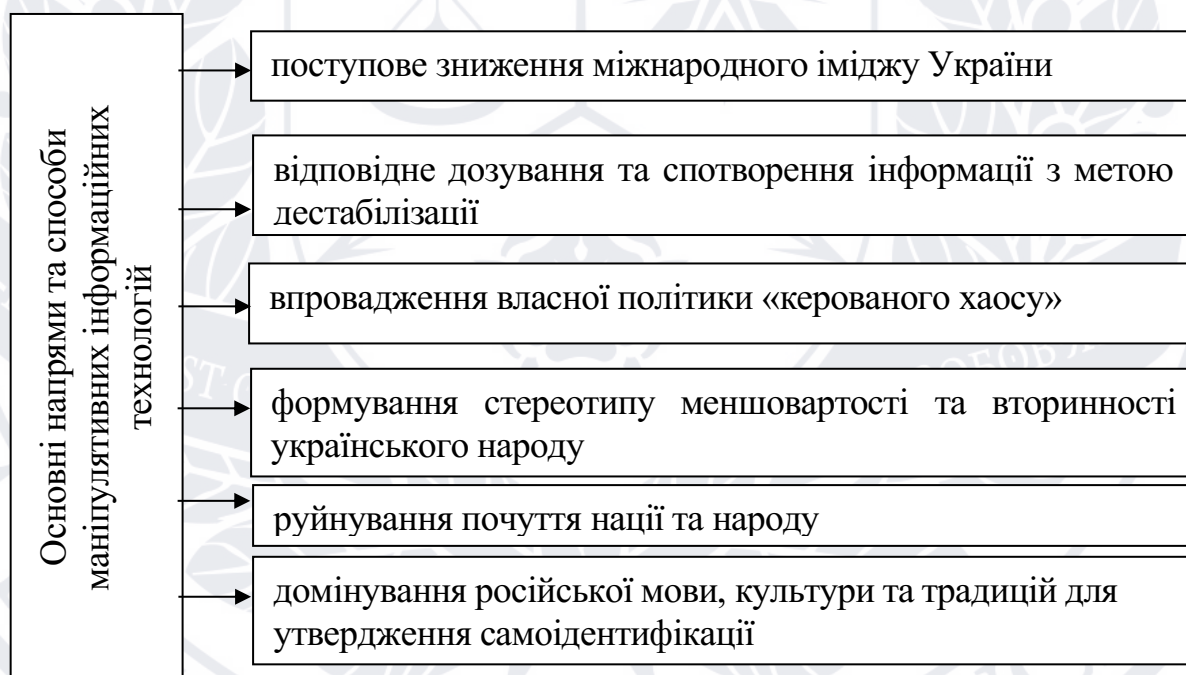

Рисунок 2.2. Основні напрями та способи маніпулятивних інформаційних технологій Російської Федерації відносно України⁵

⁵ Джерело: сформовано автором на основі [67]

У 2015 році Президент України увів у дію рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про нову редакцію Воєнної доктрини України [5]. Воєнними загрозами доктрина визнає збройну агресію Російської Федерації, що включає тимчасову окупацію Криму та агресію районах Донецької і Луганської областей; нарощування військової потужності Російської Федерації в безпосередній близькості до державного кордону, у тому числі можливість розгортання тактичної ядерної зброї на території Криму.

Головним пріоритетом доктрини є створення умов для відновлення державного суверенітету та територіальної цілісності України таких як комплексне реформування системи національної безпеки до рівня для членства в ЄС і НАТО; створення ефективного сектору безпеки і оборони, що буде забезпечувати достатні спроможності національної оборони для відсічі збройній агресії. Ще одним документом, спрямованим на протидію російській інформаційній війни стала Доктрина інформаційної безпеки України [16]. Документ виділяє типи інформаційних впливів і низку механізмів з протидії ним.

Інформаційна війна Російської Федерації проти України ведеться основними інформаційними агентствами. У Російській Федерації їх достатня кількість, лише у Нижегородській області працює більше десятка регіональних агенцій (НІА «Нижний Новгород» www.niann.ru, «НТА-Приволжье» www.ntann.ru, «ІА ІФ-Регіон» www.ifregion.ru, «Время Н» <http://www.vremyan.ru/>, «Новый Нижний» <http://news.newnn.ru/> та ін.) і оточених корпунктів федеральних агентств (ТАССВолга (корпункт ІТАР-ТАСС в Приволжском федеральном округе), «Інтерфакс-Поволжье» <http://www.interfax-russia.ru/Povoljje/>, РІА «Новости-Приволжье» <http://volga.ria.ru/>, Приволжский корпункт ІА «Regnum (Регнум)» <http://www.regnum.ru/news/fd-volga/>) [4].

Інформаційне агентство – спеціалізоване інформаційне підприємство (організація, служба, центр), яке обслуговує ЗМІ. Його основна функція - забезпечувати оперативною політичною, економічною, соціальною, культурною інформацією редакції газет, журналів, телебачення, радіомовлення, а також інші установи, організації, приватних осіб, які є передплатниками на його продукцію.

Функціонування агентства орієнтоване на збір новин. Інформаційні агентства можуть охоплювати досить широкий спектр послуг зі збирання, створення, надання та обробки інформації. Види і сфера послуг, що надаються найчастіше визначаються розмірами агентства (кількість кореспондентів, редакцій, представництв) та політикою керівництва.

Проведемо аналіз мережі інформаційних агентств Росії як інструментів державної політики, що можна згрупувати основні інформаційні агентства у таблицю додатка А з 11 блоків. У числі інформаційних партнерів «Росспівробітництва» є: ІТАР-ТАСС, (ІТАР-ТАСС), РІА «Новості» (РІА «Новости»), телеканали «Russia Today» та ТВЦ, телекомпанія «МИР», радіостанція «Голос Росії» та інтернет-ресурси «Правда.Ру», «Российский диалог», які щодня подає новини про події в Україні.

Аналізуючи низку інформаційних агентств, що є учасниками інформаційної війни на боці Росії, можна побачити, що їх діяльність побудована на поширенні «фейкової інформації», що покликана дезінформувати як українське, так і російське населення. На сайтах Інтернет-видань – як російських, так і новостворених республік ДНР та ЛНР згадуються вигадані матеріали «Укрнаціоналісти», «націоналістичні батальйони», «східні території України». Під голосливими заголовками подають образливі висловлювання на адресу ЗСУ, Президента та інших верст влади. Також є багато новостворених інтернет-ЗМІ, можемо вирізнити: «Молот правды», «Новости ДНР», інформаційне агентство «Новороссия», «Комсомольская правда», «V-news».

Згрупувавши інформаційні агентства Російської Федерації, видно що їх кількість досить значна та майже всі вони здійснюють свою діяльність як не на державному так на федеральному рівні, або просто створенні на негласному указі самого президента Росії. Адже це саме ті російські інформаційні агентства, що масово випускають неправдиві, брехливі та пропагандистські «новини» антиукраїнської спрямованості, або ж просто перекручують факти.

2.3. Аналіз інформаційної війни між Російською Федерацією та Україною за 2014-2022 рр.

У 2014 році Україна стала жертвою агресивних дій з боку Російської Федерації. Спочатку відбулася анексія Криму, а потім розгорнувся збройний конфлікт на території Донецької та Луганської областей. Як зазначає, Офіційний сайт Українського інститут національної пам'яті у історичному контексті війни, що «приблизне число жертв в Україні від бойових дій оцінюють від 30 до 35 тис., із них – понад 7 тисяч загиблих (цивільних і українських військових)» [15]. Майже 1,5 мільйона мешканців Сходу України вимушено покинули домівки. Знищено інфраструктуру окупованих регіонів, 27% промислового потенціалу Донбасу незаконно переміщено до Росії.

Під час написання кваліфікаційної (бакалаврської) роботи було взято до уваги аналіз інформаційної війни між Російською Федерацією та Україною в інформаційному суспільстві з 2014 р. та до початку повномасштабної війни. Оскільки рано-вранці 24 лютого 2022 року президент РФ Путін В.В. заявив, що ухвалив рішення про проведення «Спеціальної військової операції» на території України. Після цього російські війська почали обстрілювати Київ, Харків, Одесу, Маріуполь, Дніпро та багато інших міст [50]. Війна тривала 8 років у «гібридному» стані до моменту, коли 24 лютого 2022 року біля 5 години ранку Росія відкрито атакувала Україну.

З моменту проголошення незалежності України ведеться інформаційна війна проти нас, але починаючи з 2014 року почалася активна інформаційна війна, основним засобом якої є методи пропаганди російських традиційних і електронних засобів масової інформації. Найвпливовіші серед яких є: інтернет-телебачення, інтернет-радіо, інтернет-газети, інтернет-журнали, соціальних мереж, які масштабю поширюють дезінформацію, програмуючи свою аудиторію викривленими повідомленнями для здійснення контролю над розумом людей. Науковці М. В. Маркова та А.Р. Марков зазначають, що масштаби інформаційної війни, розгорнуті проти України, є надзвичайно потужними: за оцінкою зарубіжних експертів, «це найбільш дивовижний

інформаційний бліцкриг, який коли-небудь бачили в історії інформаційних війн» [40, с. 52]. Дослідники С. Г. Денисюк та В.О. Корнієнко звертають увагу що від початку агресії Російської Федерації «російська пропаганда набула форм геббельсівської пропаганди часів Другої світової війни, а сьогодні в Російській Федерації на всіх рівнях суспільства розгорнута пропаганда [12, с.95]. Уряд Російській Федерації не тільки знищує Україну, а фінансує досить багато видань за кордоном, що реалізують політику В. Путіна підриває авторитет України в очах світової спільноти загалом.

Автор Ю. А. Озюменко досліджуючи російські традиційні і електронні засобів масової інформації зазначає, що Російська Федерація використовує такі методи інформаційної війни: «дозована інформація»; дезінформація у поєднанні із великим викривленням подій; подача припущень, особистих думок та вибіркові, корисні для пропагандиста, факти; інформаційний рефреймінг; перекручування інформації і її подача «без коментарів»; технологія «25-го кадру», яка заборонена міжнародним законодавством; замовчування важливих подій, схематично наведено на рис. 2.2.

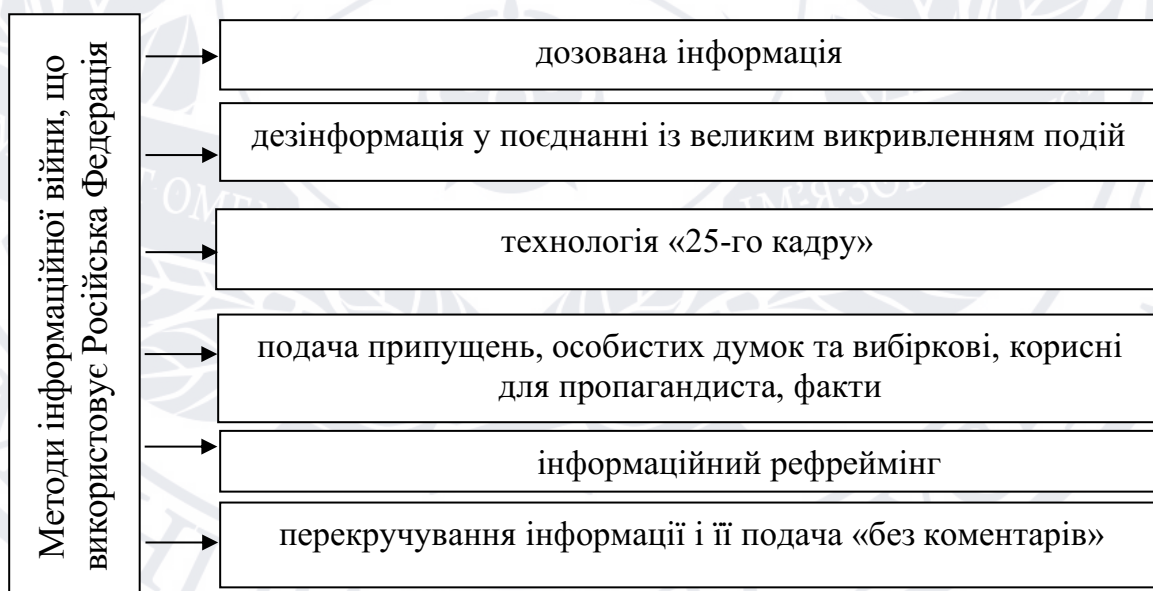

Рисунок 2.2. Методи інформаційної війни, що використовує Російська Федерація⁶

⁶ Джерело: сформовано автором на основі [49]

На жаль, всі ці методи впливають на психіку людей та суспільства загалом у такий спосіб, що люди починають вважати, що нав'язані думки засобами масової інформації та їх переконання – це їхній життєвий досвід та їхні самостійні висновки.

У межах аналізу інформаційної війни між Російською Федерацією та Україною в інформаційному суспільстві за 2014-2022 рр. є необхідність схилитися до застосування якісного контент-аналізу задля кращого визначення, яка частина у роботах, публікаціях і масивах інформації відводиться задля дослідження питання проблеми інформаційної війни Російської Федерації проти України (додаток Б). Були використанні наступні інформаційні джерела: нормативно-законодавчі акти України, інформаційно-аналітичні матеріали, наукові публікації теоретиків-практиків, промови політиків і депутатів, можливі ідеї протидії інформаційній війні; офіційні документи та Стратегію національної безпеки України, висвітленні різні точки зору науковців, закордонні інформаційні джерела, матеріали ЗМІ та ін.

Матрицею контенту є: ЗМІ таких держав, як: Російська Федерація та Україна; офіційні документи та публікації; публічні повідомлення, заяви, промови політиків Російської Федерації та України; аналіз сайтів: Портал новин «Московский Комсомолец» МК, Портал новин «Вестнік», Портал новин РФ «NEWZFEED» (додаток Б).

Контент-аналіз однієї з найбільш поширенішої пошукової системи Google показує, що ця тема досить жваво обговорюється в інформаційному просторі. На запит «інформаційна війна» з'являється 8 610 000 (0,62 сек.) посилань, при чому 4 300 000 (0,54 сек.) посилань пов'язано із фразою «інформаційна війна Російської Федерації проти України». Науковці зазначають, що інформаційна війна є найвищий рівень інформаційного протиборства, спрямований на розв'язання суспільно-політичних, ідеологічних, а також національних, територіальних та інших конфліктних ситуацій між державами, народами, націями, класами й соціальними групами, транснаціональними корпораціями

шляхом широкомасштабної реалізації способів і методів інформаційного насильства (інформаційної зброї), 50% посилянь пов'язують інформаційну війну саме з інформаційною агресією (додаток Б).

Контент-аналіз новин Російської Федерації проти України наведено у Додатку А. Інтернет-ресурси щодня подають новини про події в Україні. Матеріали на порталах бувають агресивні та спотворенні. Журналісти дозволяють собі вживати у матеріалах емоційно-забарвлену лексику щодо України, її влади, війська і активістів; не виняток становлять і заголовки.

Проаналізувавши заголовки з новин про події в Україні на сайтах, можна виокремити їх у кілька так званих «пропагандистських груп». Особливо це відчувається на таких порталах новин, як «Правда.Ру» та Московський комсомолец, згідно з дослідженням, застосовані такі відомі методи пропаганди: навішування ярликів, апелювання до авторитету, демонізація ворога, спрощення фактів, буденна розповідь, емоційний резонанс, анонімний авторитет, гра у «приналежність» до російського народу, «спільна думка». Ці методи викликають у людей почуття приналежності до «великої та могутньої» Росії та її «братнього народу». Таким чином автори матеріалів нав'язують суспільству конкретні цінності, ідеї, програми.

2.4. Найбільші інформаційні атаки Російської Федерації проти України

Прикладом масштабного використання інформаційної зброї є інформаційна війна, яка ведеться Росією проти України. Не можна бути повністю впевненими у тому, чи правду пишуть в інтернеті, кажуть по телевізору або розповідають друзі. «Зеленський продає Україну Коломойському?», «Британці хочуть вийти з ЄС?» - можливо так, а можливо ні. Оскільки, всі можуть стати жертвою інформаційно-психологічної війни. Раніше війни велися заради фізичного знищення, а от зараз знищують критичне мислення людей.

Інформаційні атаки - це атаки на комп'ютерні мережі, психологічні операції, впливи на суспільні та цивільні відносини. Це ті види інформаційного впливу, які несуть постійну загрозу інформаційній безпеці України. З них найбільш небезпечні - це атаки на комп'ютерні мережі та психологічні операції.

Для кращого розуміння інформаційних атак засобами масової інформації, що лунали з телеекранів та на просторах опублікованих матеріалів:

- з кінця лютого до середини березня 2014 року «Крим хоче до Росії, РФ захищає кримчан. Операція була проведена дуже динамічно [8, с.70];
- від 3 березня 2014 року майже кожен випуск російських новин починався з повідомлень та сюжетів, а саме: «Я хочу в Росію, тому что тут беспредел. Новая влада убивает» (Россия 1, «Вести») [8, с.70];
- від 12 березня 2014 року дискримінація Правого сектора та майдану. У цьому випадку вдало використані методи «поширення чуток» та «підтасування карт». Російських медіа стверджували, що «українська влада є «самопроголошена й нелегітимна» та «найжорстокіша чутка росіян – це вигадані катування на території нашої країни. (Россия 1, «Вести с Дмитрием Киселевым») [8, с.71];
- майже з самого початку 2014 року по теперішній час. «Захід фінансує переворот». У новинах тиражувалися повідомлення про допомогу США 5 мільярдами доларів на потреби українських революціонерів (НТВ, «Россия 1» та «Первом»). У новинах також постійно згадується про присутність західних військових на території України, та появу приватних армій «Black water» [8];
- 15 жовтня 2015 року на просторах Pravda.ru «С помощью «Повстанческой азбуки» украинцев учат «рубить москалей», де повідомляється про нові українські шкільні підручники, головні герої яких – Адольфик та Алярмик, навчають учнів молодших класів вбивати «поляків» та «москалів» [55];
- 17 серпня 2015 року з'явився матеріал «Стивен Коэн: Идея «двух Украин» не так уж плоха», основна суть якої полягає у тому, що українські та американські політики прагнуть від'єднати Донецьку область, розділивши її на «дві України» [57];

- 14 липня 2015 року з'явився матеріал в інтернеті «Украина убивает журналистов: СМИ сообщили о новом расстреле» про вбивство журналістки МІА «Россия сегодня» Маргарити Валенко в Києві [57] (але цієї людини ніколи не існувало, про неї немає жодної згадки;
- 30 квітня 2015 року на сайті Pravda.ru опублікували повідомлення, що «Порошенко утвердил символом Дня Победы бандеровский флаг» [55];
- у 2015 році російська сторона розгорнула широкомасштабну інформаційно-психологічну кампанію зі зриву четвертої хвилі мобілізації до лав війська в Україні. Операція проводилась російськими спецслужбами у складі «ДНР» та «ЛНР» [30, с.67];
- у 2016-2017 роках російська сторона та профільні групи в складі «МГБ-ДНР-ЛНР» активно штампували фейки та матеріал про негативно орієнтована на Президента України П. Порошенка, прем'єр-міністрів А. Яценюка і згодом В. Гройсмана, голів силових структур С. Полторака, А. Авакова [30, с.68];
- у січні 2018 р. стаття «Україна: поїздки до Росії - це «квиток в один кінець», керівники департаменту консульської служби МЗС України виступили із заявою, що поїздки українців до Росії є «небезпечними» [42];
- у квітні 2018 р. стаття «НАТО сміється: «аспірантство» України - просто виправлення на сайті» у НАТО повідомили, що статус «країна-аспірант» НАТО, про присвоєння якого раніше повідомляли в Україні, це просто виправлення на сайті альянсу [42];
- у лютому 2019 р. стаття «В Україні загрожують кримчанам «люстраціями та депортацією», усі, хто оселився на Кримському півострові після 2014 року, мають залишити його одразу ж після того, як він повернеться до складу України [42];
- у лютому 2019 р. стаття «Порошенко розповів про свої «подвиги» на Майдані», хоч багатомісячна акція протесту на Майдані пройшла аж п'ять років тому, але розмови про неї не вщухають і досі [42];

- у лютому 2020 р. стаття «Слуга народу»: жодних пенсій тим, хто симпатизує Росії, пенсіонери, які живуть у ДНР та ЛНР, не гідні отримувати українські пенсії тому, що найімовірніше вони симпатизують Росії [42];
- у березні 2020 р. стаття «Україна: Навіть не пропонуйте нам Крим! Ми не готові його забирати!», тлумачать, що Україна не готова забрати Крим собі, навіть якщо Росія наполягатиме на його поверненні [42];
- у березні 2021 р. стаття «Аксьонов назвав Київ «хамуватим лакеєм, що наслідує західних господарів», голова Криму Сергій Аксьонов прокоментував «Таким чином, офіційний Київ, як хамуватий лакей, намагається наслідувати своїх західних господарів. Звичайно, особливо чудовий пункт про позбавлення нас усіх нагород української держави. Схоже, бандерівська ідеологія катастрофічним чином впливає на й без того убогі уми керівників України» [42];
- у травні 2021 р. стаття «Пушков: Україна не має і не може мати суверенітету», згадує сенатор Олексій Пушков «Відсутність історичної державності важко подолати: за 30 років формально незалежного існування Україна її так і не здолала. Звідси — нинішня однозначна залежність від Заходу і насамперед від США як єдина можлива форма існування сучасної України. Нинішня «еліта» країни самостійно думати не здатна, а багато представників нинішньої влади виявилися «біля керма» випадково [42];
- у січні 2022 р. стаття «Корнійчук: Порошенко та Зеленський — політичні трупи, українці їх ненавидять», політолог Дмитро Корнійчук трактує за його словами, влада України створює помилкові рейтинги, намагаючись обдурити жителів країни. Проте, люди все помічають, усі внутрішні проблеми [42];
- у лютому 2022 р. стаття «У Раді заявили про провалене президентство Зеленського», трактує Фракція партії «Опозиційна платформа - За життя» опублікувала відкриту заяву, що в українському парламенті зростають і міцніють антипрезидентські настрої. Низка парламентаріїв упевнена: Володимир Зеленський привів країну «на межу національної

катастрофи», і шлях порятунку на сьогодні один — відставка глави держави, який не впорався зі взятими на себе зобов'язаннями, головним з яких було принести до Незалежної світу [42].

Російська Федерація та її автори намагаються створити для Росії імідж важливості, а для президента В. Путіна — образ, що символізує «істину в останній інстанції». Простому населенню намагаються нав'язати думку про те, що без участі Російської Федерації будь-яка сфера не буде успішною та не принесе позитивного результату.

Вразливість України та її медіапростору до інформаційної війни з боку Російської Федерації породжена такими причинами: не контролюється виникнення нових електронних ресурсів; вільне і досить активне проникнення в супутникові засоби масової інформації та ін.; невміння повною мірою протистояти вірусам та шкідливому програмному забезпеченню, що розповсюджується російськими хакерами; неналежною є підготовка фахівців до ведення інформаційної війни в засобах масової інформації; немає відповідної джерельної бази, яка б надавала доступ до інформації про стратегію і тактику ведення інформаційної війни, схематично наведено на рис. 2.3.

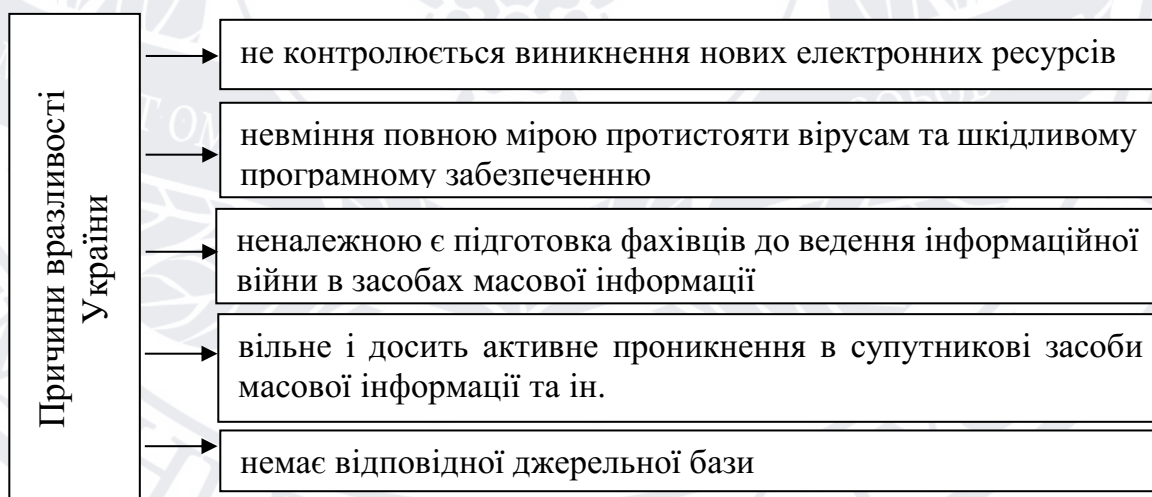

Рисунок 2.3. Причини вразливості України та її медіапростору до інформаційної війни з боку Російської Федерації⁷

⁷ Джерело: сформовано автором на основі [17, с.74].

Провівши аналіз засобів масової інформації, можна дійти висновку що Російська Федерація ще за довго до референдуму почала маніпулювати громадською думкою жителів Криму і Севастополя. Російські журналісти сьогодні висвітлюють інформацію про Україну, ігноруючи принципи та етичні засади журналістики, оскільки застосовують прийоми дезінформації та викривлення інформації.

Проводячи аналіз традиційних і електронних засобів масової інформації в інформаційному просторі України йде безперервна боротьба за управління ресурсами, вплив і контроль на території нашої держави. Події 2013-2014 року стали драматичними для України. Внаслідок так званої «гібридної війни» змінилася геополітична ситуація не лише в Європі, а й в усьому світі.

РОЗДІЛ 3

МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ВПЛИВУ В УКРАЇНІ

3.1. Висвітлення образу України російськими засоби масової інформації за кордоном

Російські засоби масової інформації за кордоном приділяють значну активну увагу подіям в Криму та Україні загалом починаючи ще з березня 2014 року, оскільки їх перебіг впливав на значно ширший спектр міжнародних відносин, ніж україно-російські взаємини. Науковець Д. Ю. Золотухін зазначає, що Російська Федерація прагне донести західним партнерам, що саме офіційний Київ є головним порушником Мінських домовленостей. Цим самим Кремль намагається підвести лідерам США та ЄС наступний меседж: говорити про варіанти встановлення миру на Донбасі слід з лише з керівництвом Росії та підконтрольними йому бойовиками [20].

Загалом спостерігалось складне переплетіння інтересів різних держав та груп країн: РФ, України, США та їх союзників у Європі (перш за все Великобританії), Німеччини, Франції та інших держав ЄС, країн Східної Європи. Т. І. Неприцька під час огляду публікацій у західній пресі з тему подій 2014 року в Криму зазначає, що інтереси Криму, його населення та позиція української держави розглядаються як щось другорядне у порівнянні із «великою геополітичною грою, де головними акторами виступають Росія, Сполучені Штати Америки, Європа» [47, с.143].

Польські газети, що мають переважний вплив на формування громадської думки, давали вкрай негативні оцінки референдуму в Криму під час його підготовки та проведення. Газета «Rzeczpospolita» цитує серед експертів Славоміра Дембовського: «Цей референдум не має абсолютно жодного значення з точки зору як української конституції, так і міжнародного права. Це навіть не референдум, і навіть не плебісцит чи дослідження громадської думки. Це якесь

голосування, яке не надає жодної легітимності зміні кордонів» [72]. На здивування Польща продемонстрували добру обізнаність із ситуацією в Криму, історією півострова та з законодавчими актами України і Автономної Республіки Крим. На основі аналізу української та кримської конституцій показують, що референдум є незаконним і суперечить всій системі державного права [76].

Що стосується образу на окупованих територіях та мережеві інформаційні майданчики, масово пропагандують ідею «руського мира», існували певні групи.

О. В. Курбан вдало згрупував їх як:

- «АнтиМайдан» (Facebook-спільнота, 67 тис. фоловерів);
- «Новороссия» (Facebook-спільнота, 12 тис. фоловерів);
- «Антимайдан, с нами Правда и Бог» (Odnoklassniki-спільнота, 854 тис. фоловерів);
- «Антимайдан (юго-восток)» (Odnoklassniki спільнота, 398 тис. фоловерів);
- «Русская весна (Новороссия)» (Odnoklassniki-спільнота, 152 тис. фоловерів);
- «Новороссия» (Odnoklassniki спільнота, 216 тис. фоловерів);
- «АнтиМайдан» (VKontakte-спільнота, 535 тис. фоловерів);
- «Новороссия» (VKontakte-спільнота, 309 тис. фоловерів) [30, с.67].

Україну російські засоби масової інформації за кордоном більше розглядають як об'єкт, ніж як суб'єкт міжнародних політичних відносин.

Розгорнуті події в Україні впродовж останніх років, втрата частини своєї території – Автономну Республіку Крим та агресія у районах Донецької і Луганської областей. Російська Федерація на фронтах гібридної війни завдає нищівних ударів Українській державності.

Вперше Україну перемогли в цій війні, коли поширювали інформацію про те, що Україна не здатна утримувати та обслуговувати ядерну зброю, а далі були «касетний скандал», газові війни України з Росією, звинувачення у продажу зброї в російсько-грузинській війні. При цьому слід відмітити особливість у тому, що за роки незалежності Україна ніколи не спрацювала на випередження,

не зайняла активну позицію, а завжди лише оборонялася від інформаційних атак [56, с.20].

У 2014 році був анексований Крим України, вже пройшло 6 років але російські ЗМІ все одно використовують будь-яку можливість, аби нагадати своїй та міжнародній аудиторії, що тепер Крим начебто російський.

Як стверджує А. В Шумка, головною причиною поразки, яку зазнав Київ в інформаційній війні навколо березневого протистояння 2014 року у Криму та неефективного протистояння сьогодні на Сході є «відсутність будь-якої системної, методичної роботи в інформаційній сфері» [69, с. 13]. Діяльність із забезпечення інформаційної безпеки здійснюється за допомогою різних способів, засобів і прийомів, які у сукупності й складають методи. Метод передбачає певну послідовність дій на підставі конкретного плану.

З початком окупації і анексії Криму образ України в російських засобах масової інформації перетворився на тотальну військову дезінформаційну агресію, спрямовану на те, аби демонізувати в очах російського та світового суспільства керівництво України [53]. Як зазначає загальновідомий вислів, адресований Володимиром Путіним Президенту США Джорджу Бушу: «Ти ж розумієш, Джордже, що Україна — це навіть не держава! Що таке Україна? Частина її територій — це Східна Європа, а частина, і значна, подарована нами!» (З розмови Володимир Путін та Джорджа Буша, Бухарест, 2-4 квітня 2008) [32].

Засоби масової інформації Російської Федерації, такі як Sputnik [78], RussiaToday [77], РИА Новости [52], LifeNews [75], акредитовані на Заході використовувались для інтенсивної, багатоканальної пропаганди та переконанні світової спільноти. Телеканал Russia Today, що охоплює супутниковим мовленням територію практично усіх континентів, доступний у мережах кабельного телебачення у більшості країн Європи. Журналісти цього каналу із сучасних телестудій доброю англійською мовою несуть у широкі маси новини, коментарі, аналітику, подані, звичайно, у вигідному для Росії світлі. Були оприлюдненні такі приголомшливі повідомлення, як вбивства у Росії

правозахисників та журналістів; розгін демонстрацій демократичної опозиції чи дебоші неонацистів [77].

Науковець О. В. Цуканова стверджує, що в останні роки Україна стала об'єктом інформаційних атак як зі сторони Заходу, так і Росії, найбільшими яскравими прикладів є «нав'язування ідей федералізації, надання російській мові статусу другої державної» [65]. Події 2014 року, які офіційні російські засоби масової інформації охрестили «кримською весною», розвивалися стрімко. Від втечі Віктора Януковича з України до того дня, коли Росія оголосила Крим своєю частиною (1 місяць). Українські військові частини, що відмовлялись підкорятися проросійській владі Криму, були оточені озброєними добре екіпірованими людьми без розпізнавальних знаків. Влада Криму і Севастополя кілька разів переносили дату референдуму і міняла формулювання питань.

Задовго до референдуму в Криму на вулицях з'явилися озброєні чоловіки без розпізнавальних знаків на камуфляжі, з'явилися рекламні біг-борди з закликами: «Фашизм не пройде! Все на Референдум» (рос.). У своє обґрунтування дій Російська Федерація називали кілька причин:

- поверненням Криму «додому»;
- виправленням «історичної помилки та несправедливості»;
- прагнення захистити жителів Криму та Севастополя від «українізації» з боку нової влади;
- захист російськомовного населення Криму від українських націоналістів;
- паралельно наголошували на прагненні більшості кримчан та севастопольців жити в Росії, що було зафіксовано «вільним волевиявленням» на референдумі 16.03.2014 р. [27].

Не залишаються в стороні Топ-5 сайтів за версією Liveinternet.ru, а це: РИА Новости, «Комсомольская правда», «Газета.ру», «Известия» та «Лента.ру» [27]. На сайтах містяться згадки про окупований Крим майже у 109 новин, в яких ідеться мова про півострів. Більшість новин - 33% - присвячені так званому «покращенню», на другому місці - новини «КримНаш» 16,5%, на третьому -

кримські новини про різне 14,7%. І на четвертому місці за частотою згадувань слідує новини про Володимира Зеленського - 13,8% (рисуюнок 3.1.)

Рисуюнок 3.1. Крим у російських засобах масової інформації [26].

Російські журналісти сьогодні висвітлюють інформацію про Україну, ігноруючи принципи та етичні засади журналістики, оскільки застосовують прийоми дезінформації та викривлення інформації [18, с. 166]. Провівши аналіз засобів масової інформації, можна дійти висновку що Російська Федерація ще за довго до референдуму почала маніпулювати громадською думкою жителів Криму і Севастополя.

За кордоном висвітлення образу України у засобах масової інформації характеризується часткою статей із наголосом на конфлікті між Росією та Заходом, у якому Україна є лише одним із багатьох теренів. Висвітлення образу України російськими засоби масової інформації за кордоном на тему конфлікту на Донбасі й ситуації в постмайданній Україні посідає чільне місце. Досліджуючи закордонні періодичні видання «Foreign Affairs», «The National Interest» та інші науково-економічні журнали, можна дослідити певну статистику видань та обрамлення конфлікту, згрупувавши данні у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Аналіз закордонних видань за обрамленнями ситуації в Україні та довкола України⁸

Видання / теми / журнали	Обрамлення конфлікту				
	Неспровокована агресія	Правомірна відповідь	Внутрішній конфлікт	Конфлікт між РФ та Заходом	Конфлікт між РФ та Україною
Науково-економічні журнали	26	1	8	0	1
Foreign Affairs	52	5	0	28	3
The National Interest	37	9	1	22	8

Думки авторів різняться за своєю суттю, одні автори зосереджують діяльність на аналітичних центрах у Росії та на Заході, інші підтримують російську владу задля пропаганди своїх поглядів і виправдання своїх дій з охопленням всіх напрямків прокремлівської «гібридної аналітики», також існує думка авторів, які називають конфлікт в Україні та довкола неї як внутрішньо-український конфлікт, але все ж таки більша частина авторів підтримують Україну в нинішньому конфлікті з Російською Федерацією, що зумовлено й прихильним ставленням до зусиль на утвердження демократії та геополітичним протистоянням Вашингтона з Москвою.

Велика кількість авторів наукових і аналітичних праць явно або неявно підтримують Євромайдан, засуджують російське збройне втручання в Україну з відвертими рекомендаціями політикам та урядовцям своєї країни активніше допомагати Україні в її прагненні відновити територіальну цілісність.

3.2. Протидія України російським інформаційним впливам

Науковець М. Максимович звертає увагу на те, що «тенденції викривлення правдивих подій, маніпуляції і державна пропаганда з боку представників російських мас-медіа призвели до того, що такі дії журналісти та політологи називають терміном «рашизм» (проводячи аналогії з методикою нацистської та

⁸ Джерело: сформовано автором на основі [29]

фашистської пропаганди, оскільки пропаганда Путіна за своєю брехливістю, зухвалістю, масованістю і метою дуже схожа на геббельсівську» [39, с.196].

Науковець Г. В. Сасин процитував відомого російського політика Бориса Немцова, що «інформаційну війну, що є інформаційним забезпеченням агресії Російської Федерації проти України, як війну нацистському режиму проти демократичної держави: «Виграти війну можуть нацисти із Геббельсом на чолі. Те, що Україна програла інформаційну війну — це факт. Але те, що ви не повинні з цього приводу дуже переживати — це теж факт. Ви ж не нацистська держава», - сказав російський опозиціонер [56, с.22]. Кажучи іншими словами, Російська Федерація робить все, щоб послабити економіку в країні загалом.

За допомогою засобів масової інформації будь-яку інформацію можна:

- спотворити за допомогою неповного, одностороннього викладу (поширити певний погляд стосовно якоїсь події);
- відредагувати, додавши власні домисли та коментарі; інтерпретувати у вигідному для когось світлі;
- просто приховати на перший погляд малозначну деталь; створити «інформаційний галас»;
- оперативно подати навіть неперевірену інформацію.

Протидіяти інформаційним впливам можна на двох рівнях: особистісному та державному. Для того, щоб не потрапити під медіа-маніпуляцію, не стати «жертвою» засобів масової інформації необхідно дотримуватись наступних порад (рис. 3.2.).

Дуже слушні надає поради, що б не стати жертвою фейків надає автор В. Є. Христенко, що зазначає коли «під час гібридної війни, коли кількість новин значно більше звичайного, коли майже всі новини містять у собі дуже насичену і важливу інформацію, а пересічний громадянин не встигає відслідковувати новини, дуже важливо змусити себе витратити додатковий час на перевірку новин» [63].

Варто слідувати наступним порадам:

- навчитися читати новину далі заголовка до того, як «лайкнути»;

- всіма доступними засобами перевіряти видання;
- уважніше дивитися на дату публікації, журналісти та блогери, які хочуть «смаженого», просто повторно публікують гучні матеріали минулого;
- звертати увагу на використані джерела, реальні дані підтверджуються реальними фактами, про які могли бути окремі публікації;
- знаходити цитати та фотографії;
- знаходити видання в інших засобах масової інформації, коли історія здається підозрілою, варто подивитися, що про це пишуть інші видання.

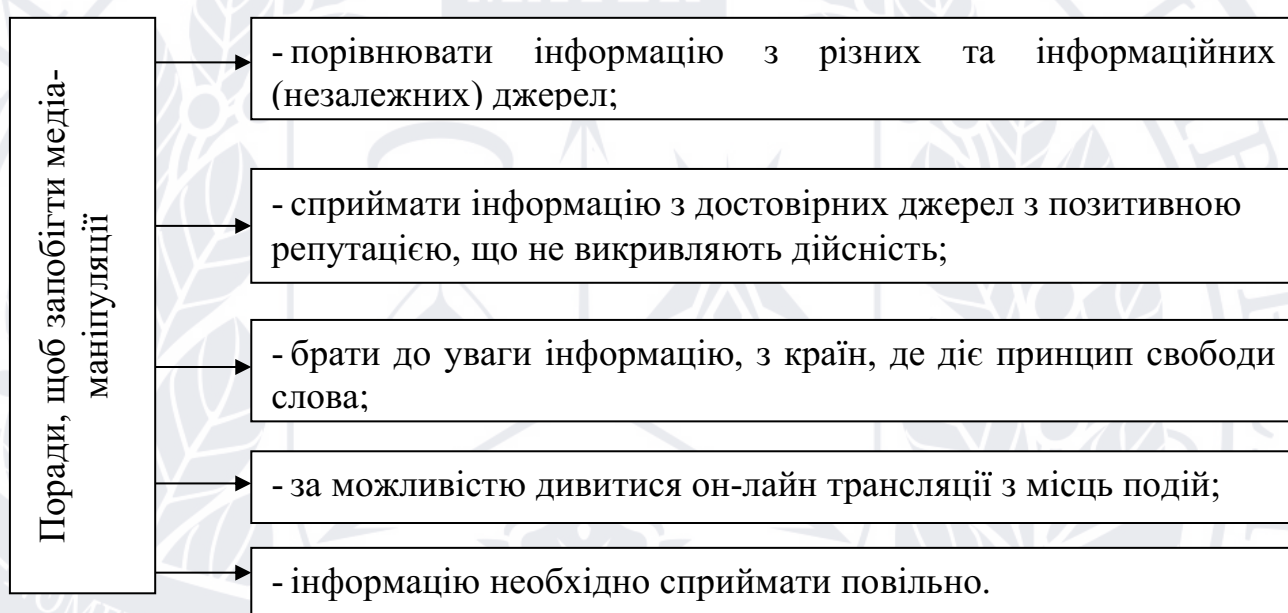

Рисунок 3.2. Поради, щоб не стати «жертвою» медіа-маніпуляції засобів масової інформації⁹

Дослідниця надала слушний вислів: «Москві ніколи не вдавалося зламати українську доблесть, але завжди вдавалося блискуче використовувати українську жадібність» який надає можливість українцям задуматись над своїми вадами та відстояти незалежність і змінити своє життя на краще [63].

Сили – не рівні, Україна слабко протистоїть інформаційній агресії, лише порівнюючи бюджет російського телеканалу «Russia Today» та агенції «Россия

⁹ Джерело: сформовано автором на основі [13]

сьогодня» склав 440 мільйонів доларів [46]. Єдиний український державний канал «UA перший» ще 2018 році відключали через нестачу фінансування.

Дуже було б доречно, створити власний канал іномовлення, спрямований на закордонну аудиторію. Поки що, існує такий приватний канал: у серпні 2014 року стартував «Ukraine Today» – англomовний телеканал групи «1+1 медіа». Проте в лютому 2015 р. міністр інформаційної політики анонсував створення телеканалу іномовлення «Ukraine Tomorrow» (на базі БТБ та УТР). У червні 2015 р. був оприлюднений проект Закону «Про систему суспільного мовлення», який викликав серйозну критику медіа-експертів через незрозумілість цілей і програми іномовлення, його аудиторії та фінансування [61].

Протидіяти Україні російським інформаційним впливам можна на державному рівні, захищаючи інформаційний простір та забезпечуючи національну безпеку України. Для цього необхідно:

- забезпечити засоби масової інформації на інформаційну політику (як зовнішньої, так і внутрішньої) з доповненням законодавчої та нормативно-правової бази, яка відповідала б нормам міжнародного права;
- здійснити захист національної інформаційної сфери;
- просувати українську інформацію на територію агресора, використовуючи при цьому сучасні технології;
- проводити люстрації серед власників українських медіа-ресурсів;
- зменшити вплив олігархів на засоби масової інформації;
- формувати та захищати сприятливий образ України за допомогою сучасних технологій;
- створювати та підтримувати національний бренд, розвиток конкурентоспроможності на міжнародній арені;
- проводити політику для збереження єдиної української політичної нації, на зближення політичних поглядів населення Сходу та Заходу України;
- здійснювати обмеження російської інформації, що впливає на населення всієї України;
- проводити постійний контроль іноземних засобів масової інформації;

- сприяти розвитку вітчизняних інтернет ресурсів, що просувають іномовлення;
- підвищувати якість та кількість українського продукту – до якої входять цікаві телепрограми, репортажі відомих людей, друкована продукція тощо;
- здійснювати діяльність в інформаційному та віртуальному просторі у національних інтересах України, розповсюдження позитивної інформації про Україну;
- брати участь у світових інформаційних процесах;
- організовувати та проводити розвідувальну діяльність, пов'язану з проникненням в органи влади інших країн з метою просування наших національних інтересів;
- введення контролю донесення правдивої інформації до споживача;
- замінювати заклики «вироблено в Росії», «не купуй російське» тощо, доцільніше замінити на «купуй українське», адже воно рідне, якісне та перевірене;
- блокувати інтернет-ресурси, які є загрозливими для інформаційної безпеки держави;
- стимулювати наукові дослідження щодо державної інформаційної політики та безпеки;
- вдосконалювати рівень підготовки фахівців у галузі інформаційної безпеки.

Дослідивши інформаційну війну Російської Федерації проти України за кордоном можна дійти висновку, що засоби масової інформації стали потужним інструментом цілеспрямованого конструювання політичних порядків, засобом побудови необхідних владі зв'язків та відносин з громадськістю.

3.3. Досвід Європейського Союзу для України

Ще з 2014 р. почалась російська агресія проти України. Російська Федерація використовує психологічні операції та дезінформацію, яка перетворилася на стандартну та невід’ємну практику «гібридної» війни – зовнішньої політики Кремля у глобальному масштабі. Відкрита неправдивість, однотипність, схематичність та брехливість «інформації», яку створюють, моделюють та розповсюджують російські пропагандисти, як правило, вже не мають того ефекту, який можна було спостерігати у 2014 року, коли Росія розпочала активну фазу «гібридної» агресії проти України та країн Заходу. Росія зараз майже не маскує свої пропагандистські дії, не намагається приховати ні учасників, ні канали розповсюдження, ні цілей своєї дезінформації.

Європейський союз (ЄС) – це не держава, це значно більше за будь-яку міжнародну організацію. Країни заснували спільні інституції, яким було делеговано частину їхніх суверенних повноважень. У ЄС є спільна валюта, спільний ринок, в якому люди, послуги, товари і капітал вільно пересуваються. Спершу Європейський Союз був заснований 6 країнами (Франція, Італія, Німеччина, Бельгія, Нідерланди, Люксембург), але після цього відбулось сім етапів послідовного розширення ЄС, станом на 2022 рік нараховує 27 членів, до складу ЄС входять країни наведені у додатку Б. До складу ЄС входять: Німеччина, Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Франція, Данія, Ірландія, Греція, Іспанія, Португалія. Після 1992 року до ЄС приєдналися: 1995 р. – Австрія, Фінляндія, Швеція; 2004 р. – Чехія, Угорщина, Польща, Словаччина, Словенія, Естонія, Латвія, Литва, Кіпр, Мальта; 2007 р. – Болгарія, Румунія; 2013 р. – Хорватія. Україна є пріоритетним партнером ЄС у рамках European Neighbourhood Policy (Європейської політики сусідства) та Східного партнерства. Правові засади відносин ЄС-Україна ґрунтуються на Угоді про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС.

ЄС у 2016 р. ухвалив «Спільні принципи протидії гібридним загрозам — відповідь Європейського Союзу» (Joint Framework on countering hybrid threats a European Union response), в яких йдеться:

- необхідності вироблення державами-членами узгоджених механізмів реалізації стратегічних комунікацій для протидії дезінформації та публічного викриття гібридних загроз;

- захищати об'єкти критичної інфраструктури (наприклад транспорт і телекомунікації), оскільки гібридні атаки можуть призвести до серйозних економічних або соціальних порушень;

- діяльність у сфері стратегічних комунікацій передбачає тісну взаємодію з НАТО та ЄС (більш ефективно реагувати на гібридні загрози);

- стверджується, що провокатори можуть систематично поширювати дезінформацію, у тому числі в межах цілеспрямованих кампаній у соціальних мережах, прагнучі радикалізації окремих індивідів та дестабілізації суспільства;

- стратегічні комунікації мають сповна використовувати соціальні медіа, а також традиційні візуальні, аудіо та інтернет ЗМІ

- служби зовнішніх зв'язків ЄС повинні: оптимізувати роботу лінгвістів, які вільно володіють мовами, що не є офіційними в ЄС; оптимізувати роботу фахівців із соціальних медіа, які можуть проводити моніторинг інформації не з ЄС; забезпечити цілеспрямовану комунікацію для реагування на дезінформацію [43].

У 2016 р. було прийнято Резолюцію «Стратегічні комунікації Європейського Союзу як протидія пропаганді третіх сторін» (EU strategic communication to counteract propaganda against it by third parties), що ґрунтується на нормативних актах ЄС. Резолюція складається із преамбули та 4 розділів, а саме: стратегічні комунікації ЄС у контексті протидії пропаганді; викриття російської дезінформації та пропаганди; боротьба з інформаційними війнами ІДІЛ, дезінформацією та радикалізацією; стратегія ЄС з протидії пропаганді [73].

Також у 2018 р. був ухвалений ЄС Action Plan Against Disinformation [79], який є основою протидії російській дезінформації в умовах пандемії. У документі наголошується на важливості розвитку міжнародної співпраці з метою протидії дезінформації в рамках G7 та НАТО.

ЄС намагається впровадити інтегральний підхід, щодо російської дезінформації як державної політики Росії, що може включати як урядові обмежувальні заходи щодо діяльності російських каналів розповсюдження дезінформації в інформаційному просторі, так і діяльність різних платформ з залученням суспільства, журналістів та дослідників. Дуже часто прискіпливо виявляють російські фейки, розвінчують брехливі міфи та намагаються донести результати своєї роботи до максимальної кількості споживачів інформації. Прагматична політика ЄС щодо РФ, може іноді породжувати конфлікт сенсів, а саме: з одного боку РФ окупувала Крим та Донбас, цілеспрямовано руйнує міжнародне право; з іншого є це важливим партнером в бізнесі, енергетичній сфері та окремих аспектах регіональної політики. Так званий «гібридний» підхід ЄС може впливати на ефективність кроків, спрямованих на боротьбу з російською дезінформацією та російськими «гібридними війнами».

Очевидно, що кожна країна має наростити свій досвід та алгоритм побудови стійкої системи боротьби з агресивною пропагандою. Досвід Європейського союзу для України цінний, але все ж таки застосувати досвід європейських країн безпосередньо до України складно. На сьогодні український уряд діє проти російської пропаганди, оскільки діє воєнний стан, зосереджуючись на «жорстких» інструментах: заборона багатьох російських веб-сайтів, соціальних мереж та послуг. Тому, сумний досвід в Україні (незважаючи на суттєві недоліки) може стати позитивним прикладом для багатьох держав, а саме: позиція уряду, інформаційна політика держави, санкційні заходи стосовно російських ЗМІ почали визначатися єдиними підходами та принципами, вплив російської дезінформації суттєво впав в Україні.

На думку авторки, має існувати єдина ефективна інтегрована модель протидії в Україні, що передбачає чітке визначення країни-агресора, яка перетворює дезінформацію на свою офіційну державну політику, яка руйнує міжнародне право, яка перетворює міжнародні відносини на хаос.

ВИСНОВКИ

Усю свідому та несвідому історію людства супроводжують війни, не виключенням є інформаційні війни, основною метою якої є маніпулювання свідомістю суспільства, вплив на дію противника проти його інтересів, змушення її повного контролю. Інформаційні загрози є передумовою інформаційної війни, оскільки інформаційна безпека країни характеризується рівнем захищеності та стійкістю основних сфер життєдіяльності.

Поняття «інформаційна війна» існує в певній формі з давніх часів. Воно прийшло до нас не з часом приходу інформаційного суспільства, а з давньої історії. Перші публікації на тему інформаційного протистояння з'явилися у XVII ст., і першим, хто написав про феномен інформаційних воєн був М. Маклюєн ще у 1960 р. У часи Першої та Другої світової війни, інформаційна війна набула досить широкого розвитку. Найпотужнішого впливу інформаційна війна здобула під час Другої світової війни. Під час якої описують переважно ганебні напрацювання в цій сфері Третього Рейху й радянських спецслужб.

Станом на кінець XX ст. був сформований досить потужний інструментарій для введення інформаційних воєн. Офіційно термін «інформаційна війна» став вживатися після проведення операції «Буря в пустелі» 1991 р. в Іраку. В 2012 році офіційне визначення «інформаційна війна» вперше з'явилося в Україні.

Засоби масової інформації є потужним інструментом цілеспрямованого конструювання політичних порядків, засобом побудови необхідних владі зв'язків та відносин з громадськістю. Тому, проявом інформаційної війни є маніпулювання людьми за допомогою ЗМІ, який є дуже простим і дієвим способом формування суспільної думки.

Україна на сьогодні є відкритою в інформаційному відношенні державою, вона підключена до Глобальної інформаційної інфраструктури, але інформаційними системами низького рівня, тому це все робить її вразливою до

інформаційної зброї. Інформаційний вплив на Україну здійснюють різні актори, але головне місце займає серед них психологічна-інформаційна війна Російської Федерації. Проведений SWOT-аналіз факторів інформаційної війни Російської Федерації проти України є найбільшим випробуванням всієї історії української державності. Російська Федерація стосовно України порушила всі можливі принципи сучасного міжнародного права, без жодного винятку.

Російська Федерація продовжує використовувати проти України активні форми інформаційно-психологічного впливу та явну пропаганду з метою консолідації власного населення, дестабілізації внутрішньої ситуації в нашій державі, а також «легітимізації» своїх агресивних дій на зовнішній арені. Інформаційна війна побудована на поширенні «фейкової інформації», що покликана дезінформувати як українське, так і російське населення;

Протягом всього етапу незалежності України ведеться інформаційна війна, але починаючи з 2014 почалася відкрита агресія й активна інформаційна війна, основним засобом якої є методи пропаганди російських традиційних і електронних засобів масової інформації. Найвпливовіші серед яких є: інтернет-телебачення, інтернет-радіо, інтернет-газети, інтернет-журнали, соціальних мереж, які масштабно поширюють дезінформацію, програмуючи свою аудиторію викривленими повідомленнями для здійснення контролю над розумом людей.

Російська Федерація використовує такі методи інформаційної війни:

- «дозована інформація»;
- дезінформація у поєднанні із великим викривленням подій;
- подача припущень, особистих думок та вибіркові, корисні для пропагандиста, факти;
- інформаційний рефреймінг;
- перекручування інформації і її подача «без коментарів»;
- технологія «25-го кадру», яка заборонена міжнародним законодавством;
- замовчування важливих подій.

На жаль, всі ці методи впливають на психіку людей та суспільства загалом у такий спосіб, що люди починають вважати, що нав'язані думки засобами масової інформації та їх переконання – це їхній життєвий досвід та їхні самостійні висновки.

Поведений контент-аналіз свідчить, про те що матеріали на російських новинних порталах бувають агресивні та спотворенні. Журналісти дозволяють собі вживати у матеріалах емоційно-забарвлену лексику щодо України, її влади, війська і активістів; не виняток становлять і заголовки. Проаналізувавши заголовки з новин про події в Україні на сайтах, можна виокремити їх у кілька так званих «пропагандистських груп». Таким чином автори матеріалів нав'язують суспільству конкретні цінності, ідеї, програми.

Висвітлення образу України російськими засоби масової інформації за кордоном на тему конфлікту на Донбасі й ситуації в Україні посідає чільне місце. Досліджуючи закордонні періодичні видання «Foreign Affairs», «The National Interest» та ін., можна стверджувати, що думки авторів різняться за своєю суттю;

ЄС у 2016 р. ухвалив «Спільні принципи протидії гібридним загрозам. ЄС намагається впровадити інтегральний підхід щодо російської дезінформації як державної політики Росії. Україна може використати досвід ЄС у протидії інформаційній війні.

Рекомендації, які можна застосувати:

- чітке розуміння того, що Російська Федерація веде державну політику дезінформації, розповсюдження фейкових новин, провокування конфліктів, розломів, руйнації єдності європейських націй;
- будувати «fusion» (централізованою координацією зусиль) систему інформаційної стійкості, що включатиме урядові структури, і неурядові проекти та ініціативи; «жорсткі» урядові заходи щодо боротьби з російською дезінформацією;
- проведення тренінгів для журналістів, аналітиків, державних службовців, щодо єдиного розуміння антидезінформаційних проектів;

- формування «дискусійного клубу», для об'єднання пов'язаних з протидією дезінформації нестандартних підходів;
- створювати спільні координаційні центри (волонтерські групи) для спілкування, планування та координації конкретних дій;
- ні в якому випадку не варто копіювати російські підходи до пропаганди та дезінформації (створення власної пропаганди).

Зауважимо, що протидіяти інформаційним впливам можна на двох рівнях: особистісному та державному захищаючи інформаційний простір та забезпечуючи національну безпеку України.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Абдуллаева Р.А. Информационная война: прошлое и настоящее. *Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований*. 2016. № 12-3. С. 544-548. URL: <https://applied-research.ru/pdf/2016/12-3/10880.pdf> (дата звернення: 03.04.2022).
2. Антіпенко А., Бабаджанова О. Інформаційні війни нового покоління. *Інформаційна безпека та інформаційні технології*: збірник тез доповідей IV Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених, студентів і курсантів, м. Львів. 2020. С.89-69. URL: <http://edu-mns.org.ua/img/ibit.pdf> (дата звернення: 18.04.2022).
3. Бусол О. Ю. Кібернетичні війни та кібертероризм як загрози міжнародній безпеці: диференціація злочинів від традиційної війни. *Кримінальні загрози в секторі безпеки*: практики ефективного реагування : матеріали панельної дискусії III Харків. міжнар. юридичного форуму «Право», м. Харків, 2019. С.18-20. URL: <https://cutt.ly/aHwAc4X> (дата звернення: 17.04.2022).
4. Вагнер И. Е. Информационные агентства в системе современных массмедиа: тенденции развития. 2013. URL: http://www.unn.ru/pages/e-library/vestnik/19931778_2013_-_4-2_unicode/44.pdf (дата звернення: 10.04.2022).
5. Военная доктрина Украины: утверждено Указом Президента Украины від 24 вересня 2015 р. №555/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015>. (дата звернення: 08.04.2022).
6. Военная доктрина Российской Федерации: утверждена указом Президента Российской Федерации 5 декабря 2010 года №146 «О военной доктрине Российской Федерации». URL: <http://kremlin.ru/supplement/461>.
7. Военная доктрина Российской Федерации: утверждена указом Президента Российской Федерации 25 декабря 2014 года №2976-ПР. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_172989/.

8. Войтович Н. О., Кравець Р.К. Сучасна інформаційна війна: Росія проти України. *Обрії друкарства*. 2014. №1. С. 69-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/obdr_2014_1_9. (дата звернення: 10.04.2022).
9. Волковский Н. 111 бак для журналистов. Санкт-Петербург: Питер, 2014. 208 с. URL: <https://www.e-reading.club/chapter.php/1050339/46/nikolay-volkovskiy-111-baek-dlya-zhurnalistov.html> (дата звернення: 07.04.2022).
10. Гібридна війна і журналістика. Проблеми інформаційної безпеки : навчальний посібник / за заг. ред. В. О. Жадька ; ред.-упор.: О. І. Харитоненко, Ю. С. Полтавець. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 356 с. URL: enpuir.npu.edu.ua/bitstream/...2018_S.%2028-64.pdf (дата звернення: 09.04.2022).
11. Гриняев С. Концепция ведения информационной войны в некоторых странах мира. *Зарубежное военное обозрение*. 2002. №2. С. 11–15. URL: <https://cutt.ly/cHwvMx1> (дата звернення: 06.04.2022).
12. Денисюк С.Г., Корнієнко В.О. Імідж України у внутрішньо і геополітичних контекстах сучасності. Житомир-Київ-Краків: ФОП Євєнюк О. О., 2014. Вип. 4. С. 93-100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spur_2014_4_13. (дата звернення: 10.04.2022).
13. Демідова А.А., Ярова А.Б. Засоби масової інформації як «четверта неформальна гілка публічної влади»: способи медіа-маніпуляції. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. №4. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/102.pdf (дата звернення: 10.04.2022).
14. Довганич М., Яшук В. Дезінформація в інформаційному просторі держави як основний інструмент інформаційної війни. *Інформаційна безпека та інформаційні технології: збірник тез доповідей IV Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених, студентів і курсантів, м. Львів. 2020. С.66-68. URL: <http://edu-mns.org.ua/img/ibit.pdf>* (дата звернення: 15.04.2022).
15. До 5-річчя від початку збройної агресії Російської Федерації проти України. URL: <https://cutt.ly/DHwbsKQ> (дата звернення: 11.04.2022).

16. Доктрина інформаційної безпеки України: затверджена Указом Президента України від 25 лютого 2017 року №47/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017>.

17. Дубровинський Г. Р., Ділай А. Ю. Особливості взаємодії масової комунікації та психологічного впливу. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2014. №2 (23). С.68-74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2014_2_11 (дата звернення: 10.04.2022).

18. Еляшевська Н. Вразливість України до інформаційної війни. *Теле- та радіожурналістика*. 2015. Вип. 14. С. 165-169. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tir_2015_14_23 (дата звернення: 10.04.2022).

19. Забезпечення інформаційної безпеки держави / Іванченко І. та ін. Київ: ПВП «Задруга», 2013. 170 с. URL: <https://cutt.ly/dHwbgXy> (дата звернення: 06.04.2022).

20. Золотухін Д. Ю. Біла книга спеціальних інформаційних операцій проти України 2014-2018. Київ, 2018. 384 с. URL: https://mip.gov.ua/files/pdf/white_book_2018_mip.pdf (дата звернення: 11.04.2022).

21. Жаборинська І. Кібервійни та кібертехнології, їх роль у політиці. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/30822/1/491.pdf> (дата звернення: 10.04.2022).

22. Іванницька Б., Гусєва С. Основні методи пропаганди в російському інтернет-ЗМІ. *Pravda.ru*. 2018. №896. С.54-58. URL: <http://ena.lp.edu.ua>. (дата звернення: 09.04.2022).

23. Іванченко І., Хорошко В, Хохлачова Ю., Чирков Д., Забезпечення інформаційної безпеки держави, К.: ПВП «Задруга», 2013, 170 с. URL: <http://jrnl.nau.edu.ua/index.php/Infosecurity/article/view/13666/19136> (дата звернення: 06.04.2022).

24. Касьяненко А.А. *Маніпулювання як інструмент управління на підприємстві туристичної галузі. Матеріали X Всеукраїнської студентської науково-технічної конференції «Сталий розвиток міст»*. Харків, 2017 р. URL:

https://eprints.kname.edu.ua/48240/1/ilovepdf_com-39-40.pdf (дата звернення: 09.04.2022).

25. Копан О.В., Мельник В.І. Інформаційно-психологічна війна як засіб маніпулювання людською свідомістю. *Інформація і право*. 2016. № 2. С. 92-98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Infpr_2016_2_12. (дата звернення: 07.04.2022).

26. Крим в російських ЗМІ: «Не надо только вынашивать надежду на ползучее возвращение» / *Інститут масової інформації*. URL: <https://cutt.ly/3HwbbOy> (дата звернення: 10.04.2022).

27. Крим: хроніка анексії в спогадах учасників подій. *BBC Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-47619295> (дата звернення: 10.04.2022).

28. Кримінальний кодекс України: документ №2341-III від 05.04.2001 р. (зі змін. та доп.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 09.04.2022).

29. Кулик В. Неодностайна підтримка: американський науково-експертний дискурс про конфлікт в Україні й довкола України. Інтерпретації російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертно-аналітичних працях / За ред. В.Кулика. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. URL: <https://cutt.ly/tHwA0CT> (дата звернення: 15.04.2022).

30. Курбан О. В. Інформаційне супроводження російської гібридної агресії в Донбасі (2014-2016). *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2017. № 2. С. 66-73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2017_2_11. (дата звернення: 10.04.2022).

31. Куцька О. Агітація, пропаганда, інформаційно-психологічна війна: історія виникнення термінів, їх значення та взаємозв'язок. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія*. 2017. Вип. 1(3). С. 3-10. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ist_2017_1\(3\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ist_2017_1(3)). (дата звернення: 06.04.2022).

32. Лавров подтверждает слова Путина «Украина - это даже не государство». *УНІАН*. 2008. URL: <https://cutt.ly/VHwP7bo> (дата звернення: 10.04.2022).

33. Лібікі М. Що таке інформаційна війна? *Військо України*. 2014. URL: <http://viysko.com.ua/tehnologiji-voyen/martin-libiki-shho-take-informacijna-vijna> (дата звернення: 09.04.2022).

34. Ліпкан В. А., Череповський К. П. Інкорпорація інформаційного законодавства України [Текст] : монографія / за заг. ред. В. А. Ліпкана ; Глобал. орг. союзн. лідерства, Акад. безпеки відкритого сусп-ва, Акад. наук. вищ. освіти України. Київ : Ліпкан О. С., 2014. 391 с.

35. Магда Є. Гібридна війна: вижити і перемогти. Харків: Віват, 2015. 304 с.

36. Магда Є. Гібридна війна: сутність та структура феномену. *Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки»*. 2014. №4. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2489.

37. Макаруч В.С. Еволюція зовнішньополітичної доктрини Росії (поч. ХХ – поч. ХХІ ст.): аспекти ідеологічного та правового обґрунтування. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2015. № 813. С. 192-201. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_813_31. (дата звернення: 08.04.2022).

38. Маклюэн М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека [Текст] / Пер. с англ. В. Николаева; Закл. ст. М. Вавилова. Москва; Жуковский: «КАНОН-пресс-Ц», «Кучково поле», 2003. 464 с.

39. Максимович М. Медійні аспекти путінської" аудіовізуальної пропаганди. *Теле- та радіожурналістика*. 2015. Вип. 14. С. 195-202. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tir_2015_14_28. (дата звернення: 10.04.2022).

40. Маркова М. В., Марков А. Р. Інформаційно-психологічна війна як нова загроза здоров'ю населення України: реальність небезпеки та напрями протидії. *Здоров'я України. Неврологія. Психіатрія. Психотерапія*. 2016. № 1 (36). С. 51-53. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv.cgiirbis_64.Psmno_2016. (дата звернення: 10.04.2022).

41. Мельничук І. М. Нова доктрина Путіна та можливі сценарії нового світопорядку. *Гілея: науковий вісник*. 2015. Вип. 97. С. 440-444.

42. Мережеве видання «Правда.Ру». URL: <https://www.pravda.ru/news/world/1364734-ukraina/> (дата звернення: 18.04.2022).
43. Міжнародний досвід протидії гібридним загрозам: законодавче регулювання та організації з питань стратегічних комунікацій. USAID. URL: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29377.pdf> (дата звернення: 17.04.2022).
44. Мистецтво перемагати: уроки Сунь-цзи для України. URL: <https://lvbs.com.ua/knowledge/uk/news/685> (дата звернення: 05.04.2022).
45. Нагірняк М. Я., Нагірняк А. Я. Політична та ідеологічна боротьба ОУН і УПА з радянським режимом у повоєнні роки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2011. № 693. С. 223-230.
46. Найбільш вражаючі приклади інформаційних війн 21 століття. URL: <https://cutt.ly/LHwAatQ> (дата звернення: 11.04.2022).
47. Неприцька Т. І. Висвітлення анексії Криму Російською Федерацією у західній пресі. *Нова парадигма*. 2014. Вип. 124. С. 141-150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nopa_2014_124_17. (дата звернення: 12.04.2022).
48. О «Россотрудничестве» / Правительство Российской Федерации. URL: <http://rs.gov.ru/ru> (дата звернення: 11.04.2022).
49. Озюменко Ю. А. Методи і засоби сучасної російської пропаганди у гібридній російсько-українській війні: вплив медіа. *Міжнародні відносини Серія «Політичні науки»: матеріали конференції*. 2019. №21. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/issue/current (дата звернення: 10.04.2022).
50. Платформа «Суспільне / новини». URL: <https://suspilne.media/tag/vtorgnenna-rosii-v-ukrainu/> (дата звернення: 15.04.2022).
51. Поліщук Ю., Гнатюк С., Сейлова Н. Мас-медіа як канал маніпулятивного впливу на суспільство. *Безпека інформації*. 2015. Т. 21. № 3. С. 301-308. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bezin_2015_21_3_13. (дата звернення: 06.04.2022).

52. РИА Новости: [события в Москве, России и мире сегодня]. URL: <https://ria.ru/>.
53. Російська пропаганда це злочин проти культури - заява письменників. *Эхо Москвы*. <https://www.pravda.com.ua/inozmi/voa/2014/06/19/7029552/> (дата звернення: 10.04.2022).
54. Рыжков В. Бои без правил, или новая доктрина Кремля. URL: <http://echo.msk.ru/blog/rizhkov/1292700-echo/>. (дата звернення: 08.04.2022).
55. С помощью «Повстанческой азбуки» украинцев учат «рубить москалей». URL: <http://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/15-10-2015/1278263povstan-0/>. (дата звернення: 10.04.2022).
56. Сасин Г. В. Інформаційна війна: сутність, засоби реалізації, результати та можливості протидії (на прикладі російської експансії в український простір). *Грані*. 2015. № 3. С. 18-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2015_3_5. (дата звернення: 01.04.2022).
57. Стивен Коэн: Идея «двух Украин» не так уж плоха. URL: <http://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/17-08-2015/1271150-coen-0/> (дата звернення: 10.04.2022).
58. Стратегічний оборонний бюлетень України: введено Указом Президента України від 6 червня 2016 р. №240/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/240/2016#n257> (дата звернення: 07.04.2022).
59. Стратегічний оборонний бюлетень України: схвалено Указом Президента України 29 грудня 2012 р. №771/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/2012#n16> (дата звернення: 07.04.2022).
60. Томчук М. А., Закусило Т. М., Білий Р. О. Ефективна протидія інформаційній війні. *Матеріали XLVII науково-технічної конференції підрозділів*. Вінниця: ВНТУ, 2018 р. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fmt/all-fmt-2018/paper/view/5442> (дата звернення: 01.04.2022).

61. Український медіаландшафт – 2015: аналітичний звіт / За ред. В. Іванова. Київ: ФКА, АУП, 2015. URL: https://www.aup.com.ua/upd/kas_43639-1522-13-30.pdf (дата звернення: 10.04.2022).

62. Хорошко В., Хохлачова Ю., Прокоф'єв М. Концепція застосування інформаційних впливів та протидії інформаційній зброї. *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення систем захисту інформації в Україні*. 2016. Вип. 1(31). С. 9-24.

63. Христенко В. Є. Маніпулювання свідомістю в умовах гібридної війни: психологічний аспект. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/5929/1/Khrystenko_monogr.pdf (дата звернення: 10.04.2022).

64. Цей день в історії «Буря в пустелі». URL: <https://www.jnsn.com.ua/h/0116M/> (дата звернення: 06.04.2022).

65. Цуканова О.В. Інформаційні війни: вплив на суспільство. URL: <http://www.sworld.com.ua/konfer34/800.pdf>. (дата звернення: 10.04.2022).

66. Чернега В. М., Войтко О. В., Рахімов В. В. Аналіз підготовки і ведення психологічних операцій за стандартами НАТО. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2017. №3. С. 170-176. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sitsbo_2017_3_30. (дата звернення: 08.04.2022).

67. Шевчук П. Інформаційно-психологічна війна Росії проти України: як їй протидіяти. *Демократичне врядування*. 2014. Вип. 13. URL: <http://lvivacademy.com/visnik13/zmist.html>. (дата звернення: 08.04.2022).

68. Шпиґа П.С., Рудник Р.М. Основні технології та закономірності інформаційної війни. *Проблеми міжнародних відносин*. 2014. Вип. 8. С. 326-339. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pmv_2014_8_22 (дата звернення: 07.04.2022).

69. Шумка А. В., Черник П. П. Теоретичні аспекти інформаційних війн та національна безпека. *Грані*. 2015. №9. С. 10-16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2015_9_4. (дата звернення: 10.04.2022).

70. Як діє російська пропаганда. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2014/06/21/7029684/> (дата звернення: 10.04.2022).

71. Яковчук В., Малець Б., Борзов Ю. Інформаційні війни в сучасному світі. *Інформаційна безпека та інформаційні технології*: збірник тез доповідей IV Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених, студентів і курсантів, м. Львів. 2020. С.75-78. URL: <http://edu-mns.org.ua/img/ibit.pdf> (дата звернення: 17.04.2022).

72. Eksperci: referendum na Krymie nie spełniało standardów demokratycznych. Rzeczpospolita. – 17 marca 2014. URL: <http://www.rp.pl/artykul/1094627.html> (дата звернення: 10.04.2022).

73. European Parliament resolution of 23 November 2016 on EU strategic communication to counteract propaganda against it by third parties. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2016-0441_EN.html?redirect (дата звернення: 18.04.2022).

74. Libicki M., Conquest in cyberspace. National security and information warfare, Cambridge, 2007, 207 p.

75. LifeNews. URL: https://life.ru/?utm_source=lifenews.ru.

76. Rochowicz P. Nieważne referendum na Krymie. Rzeczpospolita. 2014. URL: <http://www.rp.pl/artykul/1093061.html>. (дата звернення: 10.04.2022).

77. RussiaToday. URL: <https://russian.rt.com/>.

78. Sputnik : [інтернет-портал]. URL: <https://www.sputnik.ru/>.

79. The 2018 «Action Plan Against Disinformation» (JOIN(2018) 36 final of 5 December 2018) builds on the policy approach defined in the Commission Communication «Tackling online disinformation: a European approach» COM(2018) 236 final of 26 April 2018.

The background of the page features a large, light gray watermark of the official seal of Dnipro National University. The seal is circular, with the university's name in Ukrainian, "Дніпропетровський національний університет імені Василя Стуса", inscribed around the perimeter. The central shield contains an hourglass, a star, and a rose, with the motto "NOMEN EST OMEN" on the left and "ІМ'Я ЗОБОВ'ЯЗУЄ" on the right. A banner at the top of the shield reads "ALMA MATER".

ДОДАТКИ

Додаток А. Інформаційні агентства Російської Федерації¹⁰

№ п/п	Назва, об'єднання	Суть, передплатники та ін.
1.	Інформаційне агентство Росії «ТАСС» (ТАСС)	Федеральне державне унітарне підприємство «Інформаційне телеграфне агентство Росії (ІТАР-ТАСС)». Інформаційні продукти ТАСС отримують понад 5 тисяч корпоративних передплатників в Росії і за кордоном, в тому числі понад 1000 ЗМІ, 200.
2.	МІА «Росія сьогодні» / РІА «Новини»	Російське інформаційне агентство. Створено у 2013 року указом президента Росії Володимира Путіна на базі ліквідованого тим же указом інформаційного агентства «РІА Новини». Генеральним директором агентства був призначений Дмитро Кисельов. МІА «Росія сьогодні» об'єднує радіомовлення, новинні стрічки російською, англійською, іспанською, арабською, китайською та фарсі, інформаційні портали на десятках мовах, мультимедійні міжнародні прес-центри, виробництво і поширення фотоконтентом і інфографіки, інформаційні продукти в соціальних мережах і виробництво контенту для мобільних додатків.
3.	Агентство економічної інформації «ПРАЙМ»	Російське інформаційне агентство, що спеціалізується на темі економіки. Агентство випускає лінійку інформаційних продуктів: стрічки новин в режимі on-line, аналітичні огляди, бази даних, спеціалізовані тематичні бюлетені, а також веде розробки в області інформаційних технологій.
4.	Агентство спортивної інформації «Р-Спорт»	Перше спеціалізоване і саме цитоване спортивне агентство в Росії, створене спеціально для освітлення Олімпійських та Паралімпійських ігор в Сочі. Агентство було створено на базі спортивної редакції РІА Новини в 2012 році. Мовлення здійснюється на двох мовах - російською та англійською.
5.	Російське агентство правової та судової інформації (РАПСІ)	Перше в Росії агентство правової інформації, засноване у 2009 Російська агентством міжнародної інформації РІА Новини, Конституційним Судом РФ, Верховним Судом РФ і Вищим Арбітражним Судом РФ для професійного висвітлення діяльності судової системи і життя суддівського співтовариства в Росії. Інформація РАПСІ формується на основі повідомлень власних кореспондентів, прес-служб судів РФ всіх рівнів (включаючи регіональні) і спеціальної бази даних, що включає законодавство, судову практику, визначення судів, матеріали з Генеральної Прокуратури, Слідчого комітету РФ, Міністерства внутрішніх справ, Федеральної служби безпеки, Федеральної служби судових приставів, Федеральної служби виконання покарань, Федеральної нотаріальної палати, адвокатських колегій і бюро.
6.	Інтерфакс	Незалежне інформаційне агентство, одне з трьох провідних (поряд з державними ТАСС і РІА Новини) агентств Росії, і найбільша в країнах СНД інформаційна група, яка об'єднує більше трьох десятків компаній - мережу національних, регіональних і галузевих агентств.
7.	РБК	Російський медіахолдинг, до складу якого однойменний телеканал, інформаційне агентство, газету і журнал. Проводить галузеві конференції, бізнес-регати і премії. Є найбільшим з недержавних медіахолдингів Росії. Штаб-квартира знаходиться в Москві.

¹⁰ Джерело: сформовано автором на основі: [48]

8.	IA REGNUM	Російське інформаційне агентство і інтернет-видання. Щодня на стрічці агентства з'являється близько 700 новин від 150 кореспондентів в Росії і зарубіжжя, новини мають рубрику за темами, федеральним округам, регіонах і сюжетів.
9.	Росбалт	Російське федеральне інформаційно-аналітичне агентство з головними офісами в Москві і Санкт-Петербурзі, представництвами в містах Росії і країнах ближнього зарубіжжя.
10.	Федеральне агентство новин	Неофіційна назва російського медіа холдингу, заснованого в травні 2014 року в Санкт-Петербурзі і орієнтованого на освітлення внутрішньо-російські та міжнародних новин з провладної, патріотичної позиції. Ряд російських і іноземних видань пов'язують «фабрику медіа», з підприємцем Євгеном Пригожиним і Агентством інтернет-досліджень («фабрикою тролів»).
11.	РІА «Ореанда»	Одне з найбільших незалежних російських інформаційних агентств. Засноване в 1994 році. З дня заснування агентство очолює Сторчак Кирило Олексійович.

Додаток Б. Контент-аналіз новин Російської Федерації проти України

№	Джерело	Назва матеріалу	Контекст матеріалу	Представлена проблема, позиція (що висвітлює)	Застос.од.аналізу в матеріалі
Прояв інформаційного впливу, інформаційних меседжів та підризу влади (показ її неспроможності)					
1.	Портал новин «Вестник» ¹¹	«Зеленскому предложили уйти в отставку в новогоднюю ночь: Сделайте украинцам подарок»	Негативний	Відставка Зеленського стане радісною подією для більшості українців, впевнений експерт. «Найкращий подарунок, який ви можете зробити, вітаючи людей з Новим роком, закінчити словами: «Бажаю всім здоров'я, я втомився, і я йду», - звернувся Погребинський до президента.	01.12.2020 р. Протистояння Росія та Україна «отставка президента» (3), «покинет пост» (1)
2.	Портал новин «Московский комсомолец» ¹²	Саакашвили прочит экономике Украины скорую и неизбежную катастрофу Деньги МВФ могут лишь отсрочить фиаско	Негативний	Скандалный политик Михаил Саакашвили, в настоящее время возглавляющий Исполнительный комитет реформ Украины, уверен, что властям страны необходимо срочно заняться "спасением" национальной экономики. В противном случае уже в следующем году Незалежную ожидает бюджетный кризис, который не позволит проводить даже элементарные социальные выплаты.	25.11.2020 р. 00.26 год. «катастрофа» (3), «кризис» (2)
3.	Портал новин «Правда ру» ¹³	«Зеленский явно превышает свои полномочия»	Негативний	Сейчас Владимир Зеленский предложил предоставить государственный статус ряду религиозных праздников. Он поручил Кабмину рассмотреть такие варианты, как мусульманские Рамазан-байрам и Курбан-байрам, иудейские Песах, Рош ша-Хана, Ханука, Пасху христиан западного образца и еще несколько. На Украине проживает 2% мусульман, 0,21% иудеев. При этом там же живет больше 17% русских — ни о каких праздниках русских речь не идет. И русский язык на Украине запрещен.	11.08.2020. р. 17.06 год. «условия хаоса» (2), «противостояние» (1).
4.	Портал новин «Московский комсомолец» ¹⁴	«У Зеленского кончились деньги, зато появился план полного локаута Казне не хватает 300 миллиардов гривен»	Негативний	Слова про очередной кризис на Украине при администрации президента Владимира Зеленского уже превратились в банальность, но на этот раз все гораздо серьезнее - в стране кончаются деньги, и их к тому же больше неоткуда брать. Украинский финансовый кризис в цифрах выглядит просто и понятно — за десять месяцев 2020 года правительство недополучило запланированных доходов на 122.5 миллиардов гривен, и казначейство уже не может обеспечивать даже «защищенные» статьи бюджета.	25.11.2020 р. 19.48 год. «финансовый кризис» (2)
5.	Портал новин «Правда ру» ¹⁵	«Зеленский: Эрмитаж - угроза нацбезопасности Украины»	Негативний	Президент Украины не только продлил действие указа Порошенко о запрете пользования российскими сайтами, но и расширил этот список. Хотя в предвыборный период называл этот запрет бессмысленной глупостью. Чем вызвано такое «переобувание» Зеленского?	30.05.2020 р. 04.43 год. «запреты» (4), «угрозы нацбезопасности» (3).
6.	Портал новин «Правда ру» ¹⁶	«Эксперт: на Украине было бы смешно, если б не было войны».	Негативний	Информационная составляющая очень сильно влияет на отношение людей. Со временем все это откладывается в головах людей — потребителей этой информации и меняет сознание общества. Я это знаю, потому что по работе сталкиваюсь с различными политическими и экономическими закономерностями, изучаю их, поэтому я стараюсь все-таки отстраненно за этим наблюдать. Более того, за последние пять-шесть лет я уже даже знаю украинский язык, потому что я смотрю их телеканалы, мне это нужно для работы и даже интересно.	23.05.2020 р. 15.49 год. «информация» (2), «информационный пресинг» (2)

¹¹ Портал новин «Вестник». URL: <https://news-fancy.com/69381-zelenskomu-predlozhili-uiti-v-otstavku-v-novogodnyuyu-noch-sdelajte-ukraincam-podarok-full.html>

¹² Портал новин «Московский комсомолец». URL: <https://www.mk.ru/politics/2020/11/25/saakashvili-prochit-ekonomike-ukrainy-skoruyu-i-neizbezhnyu-katastrofu.html>

¹³ Портал новин «Правда ру». URL: https://www.pravda.ru/world/1518165-Religious_holidays/

¹⁴ Портал новин «Московский комсомолец». URL: <https://www.mk.ru/politics/2020/11/25/u-zelenskogo-konchilis-dengi-zato-poyavilsya-plan-polnogo-lokauta.html>

¹⁵ Портал новин «Правда ру». URL: <https://www.pravda.ru/world/1501174-ban/>

¹⁶ Портал новин «Правда ру». URL: https://www.pravda.ru/world/1475693-ukraina_zelenskij/

7.	Портал новин «Вестник» ¹⁷	«Президент Украины перестал жить с женой»	Негативный	Президент Украины Владимир Зеленский только сейчас заявил о выявлении у себя COVID-19, хотя его супруга Елена заболела ещё в июле. Дональд Трамп переболел коронавирусом вместе с женой. Каким образом Зеленский оставался здоровым, если его супруга была больна? Еще на бессимптомной стадии она должна была передать вирус мужу. Чуть ли не единственным объяснением было то, что что Зеленский давно не жил с женой.	12.11.2020 р. Фейкові новини, інформаційний вплив, підрив авторитету президента країни. «не живёт» (2), «перестал» (2).
Заголовки, що принижують Україну					
8.	Портал новин «Московский комсомолец» ¹⁸	«Кличко издал книгу со своими ляпами Сборник мэра украинской столицы носит название «Кто не слышал, тот увидит»	Негативный	Виталий Кличко, благополучно переизбранный мэром Киева, в четверг презентовал своеобразный отчет о «проделанной за минувшие годы работе» - он издал иллюстрированную книгу со своими знаменитыми ляпами.	26.11.2020 р. 15.18 год. «карикатурами на мера» (2), «ляпы» (1)
9.	Портал новин «Правда ру» ¹⁹	«На Украине 3D-модель танка выдали за убийцу российской «Арматы» «Раздувание щек, за которым не стоит ничего»	Негативный	Украина громко анонсировала очередную военную новинку. На этот раз - оказался танк «Нота». Как сообщают СМИ «незалежной», «Нота» претендует стать надеждой танкопрома Украины в последующие годы. Военные эксперты Киева вздохнули обсуждают преимущества: броню и пушку. Некоторые уже заявили: «Нотой» заинтересовались в Саудовской Аравии. «МК» с экспертом оценил проект.	28.11.2020 р. 18.35 год. «ряд проблем» (3), «пропаганда, пропагандисты» (4)
10.	Портал новин «Правда ру» ²⁰	«Нет на Украине своего правительства, лишь марионетки чужих спецслужб»	Негативный	Директор института политических исследований Сергей Марков считает, что продление президентом Украины запрета на ряд российских соцсетей и интернет-сервисов на территории страны, а также последовавшие за этим санкции в отношении культурных и научных учреждений — это проявление «глубоко недемократической сущности правительства, которое проводит политику государственного терроризма и которое подавляет свой собственный народ».	09.08.2020 р. 11.52 год. «информационный поток» (1), «информационная война» (1).
11.	Портал новин «Правда ру» ²¹	Эксперт: Зеленский ведет себя как мальчик, которому могут уши надрать	Негативный	Владимир Зеленский лично слаб для того, чтобы противостоять националистам, поэтому при нем мира в Донбассе не будет, сказал в эфире программы "Точка зрения" доктор социологических наук, профессор кафедры политической социологии РГГУ Геннадий Козырев.	19.02.2020 р. 17.29 год. «раскол партии» (2), «беспомощность» (1)
12.	Портал новин «Правда ру» ²²	«Украина хочет ядерное оружие. Россия может ее разбомбить»	Негативный	Украинские политики часто возвращаются к теме возвращения стране статуса ядерной державы. Запад якобы должен учитывать этот фактор в отношениях с Украиной - вот только иностранные спецслужбы уверены, что РФ сразу же разбомбит ядерные объекты Украины.	19.10.2020 р. 15:46 год. «разбомбить» (2), «кот наплакал» (1), «угроза» (2).
13.	Портал новин РФ «NEWZFEED» ²³	«В Киеве умоляют Путина спасти Зеленского»	Негативный	Интерв'ю колишнього глави офісу Володимира Зеленського Андрія Богдана російській журналістці Ксенії Собчак говорить про швидкий крах команди українського лідера. З такою оцінкою виступив політолог Олексій Чеснаков. Під час інтерв'ю Андрій Богдан звернувся до президента Росії Володимира Путіна і закликав його «зробити крок назад». Йшлося про перепідписання мінських угод. Україна досі не виконала ні один з пунктів.	24.11.2020 р. Протистояння Росія та Україна «мирного урегулювання» (2) «Слабость президента Зеленского» (1)
14.	Портал новин	«Версия про украинское лобби в	Негативный	Навіщо українці потрібні для того, щоб розробляти санкції Конгресу, які приймаються в рамках військового	02.12.2020 р. 9.38 год.

¹⁷ Портал новин «Вестник». URL: <https://news-fancy.com/66381-prezident-ukrainy-perestal-zhit-s-zhenoi-full.html>

¹⁸ Портал новин Московський комсомолец. URL: <https://www.mk.ru/politics/2020/11/26/klichko-izdal-knigu-so-svoimi-lyapami.html>

¹⁹ Портал новин «Правда ру». URL: <https://www.mk.ru/politics/2020/11/28/na-ukraine-3dmodel-tanki-vydali-za-ubiyicu-rossiyskoy-armaty.html>

²⁰ Портал новин «Правда ру». URL: <https://www.pravda.ru/world/50255-ukrainewest/>

²¹ Портал новин «Правда ру». URL: <https://www.pravda.ru/world/1475539-ukraine/>

²² Портал новин «Правда ру». URL: <https://www.pravda.ru/world/1542319-atomic/>

²³ Портал новин РФ «NEWZFEED». URL: https://t.newzfeed.ru/2020/11/24/v-kieve-umolyayut-putina-spasti-zelenskogo-politolog/?utm_source=smi2

	«Правда ру» ²⁴	санкциях США против «СП-2» - чушь собачья»		бюджету проти трубопроводу, який до України взагалі не має ніякого відношення.	«санкції» (3), «Україна — специфіческая постсоветская страна» (2)
Заголовки, у яких Україна буцімто принижує Росію і висміює спробу самовизначення жителів окупованих територій, претензія до мови					
15.	Портал новин «Правда ру» ²⁵	«Украинизация русских на Украине отменяется»	Негативний	Было бы счастье, да несчастье помогло русским украинцам. Украинизация их бытия и сознания отменяется. Россия должна сделать этот процесс необратимым. Об отмене украинизации, кстати, не только русских, но и венгров, румын и других наций, проживающих на Украине, можно сделать вывод.	26.06.2020 р. 01.04 год. «украинизация» (2), «програма інформполітики» (1).
16.	Портал новин «Московский комсомолец» ²⁶	Русофобия в современном обществе	Негативний	Запрет русского языка на Украине, образовательная реформа в Латвии, антироссийские протесты в Грузии, ликвидация русскоязычных школ в Эстонии и постоянное напряжение между США и Россией — что будет дальше?	02.12.2020 р. 15.05 год. «русифобия» (2), «інформаційну війну» (1)
17.	Портал новин «Московский комсомолец» ²⁷	«На Украине запретили говорить по-русски»	Негативний	Согласно статье 30 закона «Об обеспечении функционирования украинского языка как государства», все поставщики товаров и услуг должны обслуживать потребителей и предоставлять информацию на украинском языке. С клиентами будет запрещено говорить на других языках, в том числе на русском. «В супермаркете и в интернет-магазине, в кафе, банке, на АЗС, в аптеке или библиотеке, где бы ты ни был - обслуживание должно быть на украинском», - написал на своей странице в социальной сети так называемый «языковой омбудсмен».	02.12.2020 р. 10.30 год. «запрещено»
Заголовки, у яких стверджується, що українська армія веде війну проти мирного населення на сході України					
18.	Портал новин «Правда ру» ²⁸	Украинский парадокс: родная земля не нужна, важен образ врага	Негативний	Почему Украина даже не думает выполнять Минские соглашения, но Зеленский хочет новой встречи в «нормандском формате»? Почему он так продвигает закон о продаже родной земли? Почему он так боится националистов? Почему на Украине такой парадоксальный национализм, что важна не родина и народ, а только образ врага?	01.03.2020 р. 12.54 год. «преступление против Донбасса» (2), «нормандський формат» (2).
19.	Портал новин «Правда ру» ²⁹	Украина готовится отправить крымчан в концлагеря?	Негативний	Депутати української Верховної ради працюють над законопроектом, пов'язаним з положенням військовополонених і інтернованих осіб під час війни.	19.11.2020 р. 14.34 год. «война» (3)
Спотворення інформації про події					
20.	Портал новин «Правда ру» ³⁰	«Европе Украина уже давно поперек горла»	Негативний	Вот и Зеленский и фактически вся Украина стоят на ножах. Она стала разменной монетой в игре тяжеловесов. Может быть, если американцы не одернут, то европейцы какие-то санкции против Украины введут или начнут снимать санкции с России? Потому что очевидно, что Украина ничего не делает для того, чтобы решить проблему Донбасса.	01.03.2020 р. 12.43 год. «санкции» (2), «жесткому возврату» (2).
21.	Портал новин «Правда ру» ³¹	Украинская народная примета: перед выборами вспомнить о языковой проблеме	Негативний	Проводимая в стране все последние годы политика тотальной украинизации не раз подвергалась критике и самими гражданами, и зарубежными правительствами и политиками. Европейская Венецианская комиссия также высказала большое число претензий и пожеланий по изменению закона об образовании.	24.06.2020 р. 14.42 год. «тотальная украинизация» (1), «языковой вопрос» (4)

²⁴ Портал новин «Правда ру». URL: https://www.pravda.ru/news/expert/1561260-ukrainskoe_lobbi/

²⁵ Портал новин «Правда ру». URL: https://www.pravda.ru/world/1483589-ukraine_russia/

²⁶ Портал новин Московський комсомолец. URL: <https://www.mk.ru/press-center/2020/02/19/rusofobiya-v-sovremennom-obshchestve.html>

²⁷ Портал новин Московський комсомолец. URL: <https://www.mk.ru/social/2020/12/02/na-ukraine-zapretili-govorit-porusski.html>

²⁸ Портал новин «Правда ру». URL: https://www.pravda.ru/world/1476252-donbass_ukraina/

²⁹ Портал новин «Правда ру». URL: <https://www.pravda.ru/world/1552513-war/>

³⁰ Портал новин «Правда ру». URL: https://www.pravda.ru/world/1476325-evropa_ukraina/

³¹ Портал новин «Правда ру». URL: <https://www.pravda.ru/world/1506458-Ukraine/>

22.	Портал новин «Московский комсомолец» ³²	Украину ждут очередные политические катаклизмы: кабинету министров грозит чистка. Все ждут отставки премьер-министра Шмыгала	Негативный	На Украине принялись интенсивно тасовать руководящие кадры. Президент Владимир Зеленский спешит отчитаться перед новым «смотрящим по Украине» от США Майклом Карпентером за высказанные последним «пожелания» относительно чистки в рядах «прокремлевских олигархов» и связанных с ними высокопоставленных украинских чиновников.	26.11.2020 р. 14.10 год. «катаклизмы» (2), «чистка» (2)
23.	Портал новин «Московский комсомолец» ³³	«Украинского вице-премьера задержали за пьяный дебош в Турции»	Негативный	Вице-прем'єр України Олег Уруський був затриманий поліцією після п'яного дебошу в турецькому готелі. Про це повідомив депутат Верховної ради від партії «Опозиційна платформа - За життя» Ілля Ківа.	02.12.2020 р. 8.34 год. «очередным позором» (2)
24.	Портал новин «Правда ру» ³⁴	«Украина не смогла подготовить иск по существу «захвата»	Негативный	Украина не имеет шансов выиграть дело о захвате Россией украинских моряков, потому что опять подготовила иск не по существу.	21.05.2020 р. 17.18 год. «захват» (2), «иск по существу» (2)
25.	Портал новин «Правда ру» ³⁵	«Украина узаконивает геноцид. Запад согласен»	Негативный	На Україні планується узаконити концентраційні табори. Уряд України нещодавно вніс до Верховної Ради проект змін до нормативного акта, що регулює питання поводження з військовополоненими і інтернованими особами під час війни.	26.11.2020 р. 16.36 год. «фашизм» (3), «расправа» (3), «война» (3)
Заголовки, у яких чітко видно, що РФ визнає так звані «ДНР» та «ЛНР»					
26.	Портал котирувки новостей: «Media Metrics».	«Украина объявила о бойкоте встречи Совбеза ООН	Негативный	Украина намерена бойкотировать неформальную встречу СБ ООН, в которой ожидается участие представителей	02.12.2020 р. 13.05 год. «бойкот» (2), «срыв» (2)
27.	Портал новин «Правда ру» ³⁶	«Киев не интересуется судьба детей юго-востока?»	Негативный	Владимир Путин пообещал оказать содействие в налаживании контакта между советом по правам человека при президенте РФ и Украиной по вопросу об оказании медицинской помощи больным детям на юго-востоке соседней страны. "Мы попробуем помочь", - сказал президент. И добавил, что не понимает, "почему нельзя договориться".	29.07.2014 р. «беженцы» (2) «гуманитарный коридор, гуманитарной акции» (2)
28.	Портал новин «Правда ру» ³⁷	«Опрос: почти половина украинцев хотят дать Донбассу автономию»	Негативный	Практически 50% жителей Украины готовы поддержать автономию Донбасса. Об этом свидетельствуют данные опроса, проведенного центром "Социальный мониторинг", социологической группой "Рейтинг" и Украинским институтом социальных исследований им.	16.05.2019 р. «боевых действий» (1)
29.	Портал новин «Правда ру» ³⁸	«Чем затянутое перемирие на Донбассе полезно украинским властям»	Негативный	Из чего на самом деле формируется украинская новостная повестка? Есть ли в ней Донбасс и какое место занимает? Выгоден ли на самом деле мир Украине? Каков он, образ президента для Украины в украинском общественном сознании? А вот бесконечно продлеваемые перемирия — да. Они же как пугают? Что если украинская армия отойдет на 10 километров, ту же сепаратисты нападут.	12.08.2020 р. 00.50 год. «информационное поле» (2), «война» (8)
30.	Портал новин «Московский комсомолец» ³⁹	«Переговоры по урегулированию на Донбассе прервали со скандалом «Это верх цинизма и абсурда»	Негативный	Очередное заседание Контактной группы по урегулированию конфликта на Донбассе, прошедшее 25 ноября, завершилось даже не «пшиком» как обычно, а полноценным скандалом. На переговорах украинская сторона продолжает утверждать, что меры по прекращению боевых действий продолжают работать. То есть обстрелы идут регулярно, но украинская сторона утверждает, что их нет.	25.11.2020 р. 21.06 год. «прервать переговоры» (2), «полного тупика» (1), «боевые действия» (1).

³² Портал новин Московський комсомолец. URL: <https://www.mk.ru/politics/2020/11/26/ukrainu-zhdut-ocherednye-politicheskie-kataklizmy-kabinetu-ministrov-grozit-chistka.html>

³³ Портал новин Московський комсомолец. URL: <https://www.mk.ru/politics/2020/12/02/ukrainskogo-vicepremera-zaderzhali-za-pyanyy-debosh-v-turcii.html>

³⁴ Портал новин «Правда ру». URL: https://www.pravda.ru/world/1500265-ukraine_kerch/

³⁵ Портал новин «Правда ру». URL: <https://www.pravda.ru/world/1552635-ukr/>

³⁶ Портал новин «Правда ру». URL: <https://www.pravda.ru/world/formerussr/ukraine/children/>

³⁷ Портал новин «Правда ру». URL: <https://www.pravda.ru/news/world/1416991-donbass/>

³⁸ Портал новин «Правда ру». URL: <https://www.pravda.ru/world/1518471-donbass/>

³⁹ Портал новин Московський комсомолец. URL: <https://www.mk.ru/politics/2020/11/25/peregovory-po-uregulirovaniyu-na-donbasse-prervali-so-skandalom.html>